

آسیب‌شناسی وضعیت صدور کارت بازرگانی و ارائه راهکارهای اصلاحی

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۷۱۸۴
تیرماه ۱۳۹۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	خلاصه مدیریتی.....
۲.....	مقدمه.....
۴.....	۱. ضرورت وجودی کارت بازرگانی.....
۵.....	۲. رتبه‌بندی جهت صدور کارت بازرگانی.....
۸.....	۳. جایگاه قانونی کارت بازرگانی.....
۹.....	۴. لزوم یا عدم لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌ها.....
۹-۱.....	۴-۱. دلایل موافقان لزوم عضویت در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی برای متقاضیان کارت بازرگانی.....
۹.....	۴-۲. دلایل مخالفان لزوم عضویت در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی برای متقاضیان کارت بازرگانی.....
۱۰.....	۵. کاربردهای فعلی کارت بازرگانی.....
۱۲.....	۱-۵. ثبت سفارش و تخصیص ارز.....
۱۲.....	۲-۵. واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی.....
۱۳.....	۳-۵. مبادرت به حق‌العمل‌کاری در گمرک.....
۱۳.....	۴-۵. کاربرد کارت در بانک‌ها.....
۱۴.....	۵-۵. ثبت علائم تجاری خارجی (غیرفارسی) در ایران.....
۱۴.....	۶-۵. صدور گواهی عضویت.....

- ۵-۷. صدور گواهی مبدأ..... ۱۵
۶. شرایط صدور کارت بازرگانی..... ۱۵
۷. چالش‌های کارت بازرگانی..... ۱۶
- ۱-۷. منوط کردن ثبت علائم تجاری خارجی (غیرفارسی) به داشتن کارت بازرگانی..... ۱۶
- ۲-۷. زمانبر بودن صدور کارت بازرگانی به دلیل مشکلات نظام مالیاتی..... ۱۶
- ۳-۷. زمانبر بودن صدور کارت بازرگانی به دلیل مشکلات بیمه‌ای و سازمان تأمین اجتماعی..... ۱۷
- ۴-۷. الزام به دریافت کارت بازرگانی برای واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی..... ۱۷
- ۵-۷. عدم پالایش کارت‌های بازرگانی و تجار فعال و غیرفعال..... ۱۷
- ۶-۷. عدم شکل‌گیری ارتباط بین اتحادیه‌های صادراتی و دارندگان کارت بازرگانی..... ۱۸
۸. آسیب‌های موجود در زمینه کارت‌های بازرگانی..... ۱۸
- ۱-۸. پدیده کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای و فرار مالیاتی..... ۱۹
- الف) آسیب مربوط به رشد آماری کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای..... ۲۰
- ب) پیامدهای وجود کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای..... ۲۱
- ج) دلایل وجود معضلی به نام «کارت بازرگانی اجاره‌ای»..... ۲۳
- ۲-۸. مشکلات نظام مالیاتی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای..... ۲۵
- ۳-۸. مشکلات نظام گمرکی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای..... ۲۵
- ۴-۸. مشکلات سازمان تأمین اجتماعی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای..... ۲۶
۹. تجربه‌های خارجی در زمینه ابزارهای جایگزین کارت بازرگانی..... ۲۷
- الف) ترکیه..... ۲۷
- ب) چین..... ۲۸
- ج) اتریش..... ۳۰
- د) روسیه..... ۳۰
- ه) امارات متحده عربی..... ۳۱
- جمع‌بندی و ارائه پیشنهادهاى اصلاحی..... ۳۱
- الف) جمع‌بندی..... ۳۱
- ب) ارائه پیشنهادهاى اصلاحی..... ۳۲
- منابع و مآخذ..... ۳۶

آسیب‌شناسی وضعیت صدور کارت بازرگانی و ارائه راهکارهای اصلاحی

خلاصه مدیریتی

کارت بازرگانی مجوزی برای انجام فعالیت‌های بازرگانی نظیر انجام واردات، صادرات و ... است. هر چند در حال حاضر ادعا می‌شود، کارت‌های بازرگانی به‌صورت هوشمند بوده و قسمت عمده پروسه صدور آنها نیز به‌صورت الکترونیکی صورت می‌گیرد و این صدور هوشمند باعث جلوگیری از بروز برخی تخلفات شده است، اما متقاضیان از تشریفات زیاد و طولانی مراحل صدور کارت و نیز دارندگان آن نسبت به شرایط سخت تمدید آن معترض هستند که می‌تواند یکی از دلایل افزایش انگیزه استفاده از کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف و به‌تبع آن افزایش تخلفات تلقی شود. علاوه بر این صاحب‌نظران اقتصادی نیز معتقدند که شرایط فعلی صدور کارت و موارد کاربرد آن عملاً موجب سوءاستفاده‌های زیادی شده است که لازم است شرایط صدور و استفاده از آن بازنگری شود.

یکی از مشکلات عمده که هم‌اکنون در زمینه کارت بازرگانی وجود دارد پدیده‌ای است که به کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای (یک‌سال مصرف) معروف شده است. به‌گونه‌ای که برخی بازرگانان با استفاده از کارت‌های بازرگانی صادر شده به نام دیگران به فعالیت تجاری غیرشفاف می‌پردازند که پیامدهای منفی زیادی از جمله فرار مالیاتی و عدم ایفای تعهدات ارزی داشته است. در این گزارش پس از آسیب‌شناسی صدور کارت بازرگانی در ایران و بررسی چالش‌های آن، پیشنهادهایی برای اصلاح وضع موجود ارائه شده است.

اجرای مناسب راهکارهای اصلاحی پیشنهاد شده در این گزارش، می‌تواند منافع قابل توجهی را در پی داشته باشد که لازم است زیرساخت‌های لازم برای اجرای آن در اسرع وقت آماده شود. یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های مورد نیاز در این زمینه وجود شفافیت در زمینه فعالیت‌های تجاری و توسعه دولت الکترونیک است. با عنایت به عدم تحقق کامل دولت الکترونیک در ایران، به‌نظر می‌رسد راهکار حذف کارت بازرگانی در کوتاه‌مدت قابل پیاده‌سازی نیست و باید به آن به دید یک راهکار میان‌مدت پس از فراهم شدن مقدمات لازم آن نگاه کرد. برای کوتاه‌مدت نیز لازم است برای رفع مشکلات موجود در رابطه با کارت بازرگانی اقداماتی صورت گیرد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

- سپردن تمامی فرایند صدور، ابطال و تمدید کارت بازرگانی به وزارت صنعت، معدن و تجارت،
- الزام وزارت صنعت، معدن و تجارت به راه‌اندازی سامانه یکپارچه رتبه‌بندی جهت احقاق حقوق دولت و پایش بازرگانان فعال و غیرفعال و تکلیف به دستگاه‌های مرتبط از جمله سازمان امور مالیاتی و

تأمین اجتماعی و سازمان ثبت احوال کشور برای یکپارچه کردن بانک اطلاعاتی بازرگانان کشور،

- کاهش زمان و فرایندهای دریافت کارت بازرگانی در راستای تسهیل محیط کسب و کار.

مقدمه

صدور کارت بازرگانی^۱ در ایران سابقه طولانی دارد در حال حاضر شرط لازم برای داشتن کارت بازرگانی، عضویت در اتاق بازرگانی است. اتاق بازرگانی هم در دنیا و هم در ایران قدمت طولانی دارد. براساس گزارش مرکز بین‌المللی تجارت^۲ تاریخچه طولانی این اتاق‌ها در دنیا احتمالاً به سال ۱۵۹۹ میلادی برمی‌گردد که در آن زمان نخستین بار در شهر ماریسی فرانسه اصطلاح اتاق بازرگانی^۳ به کار رفت که منظور از آن مجموعه‌ای بوده که وظیفه دادن مشاوره اقتصادی به دولت را برعهده داشت و در طول زمان، این اتاق‌ها تطور پیدا کرده‌اند و به شکل امروزی رسیده‌اند.

اولین تحرکات بازرگانان ایران جهت ایجاد تشکلی صنفی برای خودشان به عهد قاجار و دوره سلطه ناصرالدین شاه برمی‌گردد که تجار آن زمان جهت مقابله با کارشکنی‌های برخی مسئولان دولتی اقتصادی وقت و نیز مصون ماندن از باج‌گیری‌های عوامل حکومت مطلقه آن دوره، حدود سال ۱۲۶۳ شمسی تشکلی همچون شورای بازرگانان تشکیل دادند. هرچند که به‌علت مشکلات این شورا دوام نیاورد، اما موجب شد در طول زمان به تدریج زمینه لازم فراهم آید تا اینکه در مهرماه ۱۳۰۵ شمسی اولین اتاق تجارت ایران در وزارت بازرگانی در تهران تشکیل شد که به شکل امروزی مشاهده می‌شود.

در سال‌های اولیه برای تجار از سوی اتاق بازرگانی کارت عضویت صادر می‌شد و کارت بازرگانی به معنای امروزی وجود نداشت. اما کمی بعدتر و با پررنگ‌تر شدن نقش بازرگانان در تجارت خارجی و گسترش آن، دولت که صاحب اختیار تجارت خارجی بود، جهت تفویض اختیار خود در این زمینه برای بازرگانان کارتی را صادر کرد که کارت بازرگانی نام گرفت. طبق تبصره «۱» ماده (۱۸) آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق صادرات و تولید^۴ مصوب ۱۳۳۴، دارا بودن کارت بازرگانی هم برای واردات و هم برای صادرات اجباری بود.

بعد از انقلاب اسلامی نیز در ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات^۵ مصوب ۱۳۶۶، به الزامی بودن داشتن کارت بازرگانی برای انجام تجارت خارجی تصریح شده و این مهم در ماده (۳) قانون

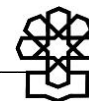
۱. براساس قوانین جاری کشور، کارت بازرگانی مجوزی است که دارندگان آن، اعم از شخص حقیقی و حقوقی، می‌تواند اقدام به تجارت در عرصه واردات و صادرات کند. این تجارت از ثبت سفارش و ترخیص کالا تا واردات از مناطق آزاد، حق‌العمل‌کاری در گمرک و صادرات کالاهای مجاز را دربرمی‌گیرد.

2. International Trade Center

3. Chamber of Commerce

۴. ماده (۱۸) تبصره «۱»- صدور پروانه ورود یا مرخصی کالاهای بازرگانی از گمرک یا گشایش اعتبار برای سفارش کالا منوط بداشتن کارت بازرگانی می‌باشد.

۵. ماده (۲)- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به‌طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که براساس ضوابط قانونی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت صادر می‌گردد.

مقررات صادرات و واردات^۱ مصوب ۱۳۷۲ نیز همراه با تغییراتی بیان شده که تا به حال ادامه داشته است.^۲ در حال حاضر داشتن کارت بازرگانی منوط به عضویت در اتاق است.

کارت بازرگانی در کشور تا چند سال قبل به صورت دفترچه‌ای صادر و تحویل بازرگانان می‌شد. از سال ۱۳۸۸ اقداماتی جهت استفاده بهتر از سیستم‌های فناوری اطلاعات در اتاق ایران کلید خورد. در این راستا مطالعاتی در زمینه کاربردهای کارت بازرگانی و نحوه ساماندهی آنها در اتاق بازرگانی ایران صورت گرفت و در نتیجه به امضای یک تفاهمنامه بین اتاق بازرگانی ایران، اتاق تعاون مرکزی و وزارت بازرگانی وقت در دی‌ماه ۱۳۸۸، جهت ساماندهی صدور کارت بازرگانی منجر شد. وظیفه اجرای این کار برعهده اتاق بازرگانی ایران گذاشته شد. طی انجام این پروژه در مدت حدود ۶ ماه عملیات یکپارچه‌سازی کارت‌های موجود صورت گرفت و با استفاده از سامانه تحت وب، اتاق‌های بازرگانی، تعاون و سازمان‌های بازرگانی به یکدیگر متصل شدند و امکان انجام عملیات صدور، تمدید، ابطال و یا سایر فرایندهای مربوط به کارت‌های بازرگانی از طریق این سامانه فراهم شد. در مرحله بعدی صدور کارت هوشمند بازرگانی در دستور کار قرار گرفت. به اذعان برخی از کارشناسان با آغاز به کار سامانه کارت بازرگانی هوشمند^۳ سرعت فرایند صدور کارت بالا رفته است. یکی از مزیت‌ها در این حالت حذف مکاتبات کاغذی از اکثر قسمت‌های فرایند ثبت‌نام و صدور کارت بازرگانی بوده است. به این صورت که اشخاص مدارک خود را در سامانه بارگذاری می‌نمایند و اطلاعات و مدارک آنها در سیستم به صورت الکترونیکی ذخیره می‌شود. سپس اتاق بازرگانی با دسترسی به آنها، مدارک را برابر اصل می‌کند و سپس در اختیار سازمان صنعت، معدن و تجارت نیز قرار می‌دهد.

علاوه بر این طی فرایند یکپارچه‌سازی صدور کارت بازرگانی اقداماتی نیز در زمینه تسهیل راستی‌آزمایی اطلاعات و شرایط متقاضیان که براساس خود اظهاری آنها به دست می‌آید، صورت پذیرفته است. در این زمینه می‌توان به اتصال سامانه به برخی از سامانه‌های سازمان‌های مرتبط اشاره نمود. برای مثال این سامانه به سامانه ثبت احوال متصل شده و از این طریق مشخصات هویتی و سنی اشخاص به سادگی قابل استخراج است و مشکل تأیید صحت اطلاعات اشخاص تا حدودی مرتفع شده است. همچنین با اتصال سامانه به سامانه پست، وضعیت کد پستی بررسی می‌گردد. مورد دیگر اتصال این سامانه به سامانه ثبت تأسیس شرکت‌ها^۴ است که از این طریق صحت اطلاعات مبتنی بر خود اظهاری اشخاص در زمینه شرکت‌ها قابل بررسی است. مثلاً درباره تغییراتی که در شرکت‌ها رخ می‌دهد مانند تغییر مدیر عامل و یا حتی انحلال شرکت‌ها از این طریق اطلاعات دقیق در دسترس خواهد بود. مورد دیگر به مسائل مالیاتی مربوط می‌شود که جهت بررسی صحت گواهی مفاصاحساب مالیاتی موضوع ماده (۱۸۶)

۱. ماده (۲) - مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌رسد.

۲. شفیع‌بی، بی‌تا، ص ۴.

3. <http://cscs.ir/>

4. <http://irsherkat.ssaa.ir/>

قانون مالیات‌های مستقیم^۱ مبنی بر عدم وجود بدهی مالیاتی برای شخص متقاضی و بلامانع بودن صدور کارت بازرگانی است. در این زمینه هم سامانه عملیات الکترونیکی مالیاتی^۲ امکان بررسی سیستمی اطلاعات مالیاتی اشخاص متقاضی را در سامانه یکپارچه، کارت بازرگانی هوشمند فراهم می‌آورد. درباره گمرک هم چنین وضعیتی وجود دارد و با استفاده از سامانه جامع گمرکی^۳ وضعیت متقاضی از لحاظ بدهی گمرکی بررسی خواهد شد.

شایان ذکر است نهادهایی که از طریق سامانه هوشمند اطلاعات را در اختیار اتاق بازرگانی قرار می‌دهند، از اتاق هزینه دریافت می‌کنند. مثلاً ثبت احوال طی قرارداد خود با اتاق ایران به ازای هر استعلام هویت از طریق سامانه مبلغ ۸۰۰ ریال و یا اداره پست، طی قرارداد خود به ازای هر استعلام آدرس بر مبنای کد پستی که از طریق سامانه صورت می‌گیرد مبلغ ۲,۵۰۰ ریال از اتاق ایران دریافت می‌نماید. البته بررسی سیستمی و استعلام سامانه‌ای در همه قسمت‌ها وجود ندارد و در برخی قسمت‌ها هنوز مشکلات تأیید صحت اطلاعات وجود دارد. یکی از این قسمت‌ها موضوع ثبت املاک و اجاره‌نامه‌ها است. زیرا عملکرد در این قسمت به صورت انسان‌افزار است. از این رو به سند ارائه شده توسط متقاضی که در سامانه اسکن می‌کند اعتماد می‌شود. البته می‌توان با به‌کارگیری سامانه ثبت اسناد و املاک کشور علی‌رغم وجود برخی مشکلات، تا حدود زیادی از تخلفات کارت بازرگانی کاست. زیرا در صورت بروز تخلف، مکانی وجود دارد که بتوان جهت احقاق حقوق دولت به فرد مراجعه کرد.

وضعیت فعلی صدور کارت بازرگانی در کشور از نظر کیفیت صدور، شرایطی که اشخاص متقاضی باید داشته باشند، اقدامات صورت گرفته توسط اتاق بازرگانی و آسیب‌شناسی موارد فوق و ارائه راهکارهای متناسب با مشکلات موجود از مباحثی است که در این گزارش بدان پرداخته خواهد شد.

۱. ضرورت وجودی کارت بازرگانی

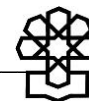
موضوع کارت بازرگانی و ضرورت و یا عدم ضرورت بازنگری در الزامات آن مسئله‌ای است که هر از چند گاهی مورد توجه صاحب‌نظران این حوزه قرار می‌گیرد.

به اعتقاد برخی از کارشناسان ورود در امر تجارت خارجی به‌عنوان یک فعالیت تخصصی مستلزم حصول برخی شرایط از جمله داشتن کارت بازرگانی است. بنابراین شرایط صدور و اخذ آن نیز باید متناسب با همین هدف باشد. لذا مرجع صادرکننده کارت نیز باید توانایی و اهلیت متقاضی کارت را

۱. ماده (۱۸۶) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۲- صدور یا تجدید یا تمدید کارت بازرگانی و پروانه کسب یا کار اشخاص حقیقی یا حقوقی از طرف مراجع صلاحیت‌دار منوط به ارائه گواهی از اداره امور مالیاتی ذی‌ربط مبنی بر پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی قطعی شده می‌باشد و در صورت عدم رعایت این حکم مسئولان امر نسبت به پرداخت مالیات‌های مزبور با مؤدی مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

2. www.tax.gov.ir/

3. <http://epl.irica.ir/>

هنگام صدور، بررسی و احراز نماید. در صورت تحقق این امر می‌توان از کارت به‌عنوان مدرکی دال بر اهلیت و توانایی شخص در عرصه تجارت خارجی استفاده نمود که به‌تبع آن تسهیلات و کمک‌های هزینه شده در این حوزه با انحراف مواجه نخواهد شد.^۱ از سوی دیگر بسیاری از اهداف برای تسهیل در امر تجارت و یا جلوگیری از فرار مالیاتی^۲ و مسائلی از این دست با واگذاری امور به مرجع صاحب صلاحیت به خودی خود مرتفع خواهد شد.

مطالعات تطبیقی حاکی از آن است که در کشورهای دارای اقتصاد باز، یک سند و مدرک دولتی برای متقاضی فعالیت در عرصه تجارت خارجی صادر می‌گردد که بیشتر جنبه شناسایی دارد. اما در برخی از کشورهای دارای اقتصاد نسبتاً بسته دولتی، شرایط سخت و پیچیده‌ای برای ورود متقاضی فعالیت در عرصه صادرات و واردات پیش‌بینی کرده‌اند که البته در کشور ما موارد کاربرد کارت بازرگانی محدود به تجارت خارجی نشده و برای استفاده از تسهیلات بانکی، ثبت شرکت، دریافت مالیات، تسویه حساب تأمین اجتماعی بازرگانان و ... کاربرد دارد.

از سوی دیگر به‌نظر می‌رسد صدور کارت بازرگانی امری حاکمیتی است و برای حصول اهدافی

که برای کارت بازرگانی تعریف شده، لازم است کلیه امور حاکمیتی آن به دولت واگذار شود.

جهت اتخاذ هر سیاستی در خصوص کارت بازرگانی لازم است جایگاه قانونی کارت بازرگانی، کاربردها و سازوکار صدور این کارت مورد توجه قرار گیرد که در ادامه به اختصار به آنها پرداخته شده است.

۲. رتبه‌بندی جهت صدور کارت بازرگانی

از جمله مهم‌ترین اهداف رتبه‌بندی در صدور کارت بازرگانی می‌توان به ایجاد تمایز بین فعالان اقتصادی از طریق به‌کارگیری روش‌های علمی و عادلانه رتبه‌بندی، تسهیل روابط تجارت داخلی و بین‌المللی از طریق اطلاع‌رسانی مناسب از رتبه‌بندی فعالان اقتصادی و فراهم آوردن بستر قابل اعتماد برای اعطای امتیازات ویژه به فعالان اقتصادی رتبه‌بندی شده و ... اشاره نمود.

علاوه بر این مهم‌ترین کارکردهای رتبه‌بندی فوق شامل اولویت دادن به دارندگان کارت‌های با رتبه بالاتر در بهره‌مندی از مزایا و تخفیفات صندوق ضمانت صادرات، بهره‌مندی از تسهیلات مربوط به خط سبز گمرکی، تخفیف در واگذاری غرفه در نمایشگاه‌های بین‌المللی، انتخاب اعضای هیئت نمایندگان و هیئت رئیسه اتاق‌ها از بین دارندگان کارت بازرگانی رتبه‌بندی شده با رتبه بالاتر،^۳ امکان انجام تشریفات ورود موقت به قصد صادرات با دریافت بیمه‌نامه و تعهد از صاحب کالا به‌جای وثایق ملکی و یا ضمانتنامه

۱. براساس نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲، احراز اهلیت تجاری و صلاحیت حرفه‌ای فعالان اقتصادی مستلزم تفویض اختیارت به اتاق است که در حال حاضر این اختیارات به اتاق تفویض نشده است.

۲. فتح‌اله، مهدی دسترس در:

۳. صادق ضیاءبیگدلی، ۱۳۹۷، ص ۱۶.

بانکی و ... است که البته می‌توان موارد انگیزشی بیشتری را نیز به مرور زمان به موارد فوق اضافه نمود. بدون شک راه‌اندازی سامانه رتبه‌بندی فارغ از اینکه این سامانه توسط چه نهادی اعم از بخش دولتی یا بخش خصوصی راه‌اندازی و مورد استفاده قرار گیرد، یکی از الزامات لازم برای صدور کارت بازرگانی است. از سوی دیگر به نظر می‌رسد راه‌اندازی سامانه فوق امری حاکمیتی است که لازم است توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت راه‌اندازی و بهره‌برداری شود، زیرا دستگاه‌های دولتی برای تبادل اطلاعات از جمله وضعیت حساب مالیاتی و بیمه‌ای و راه‌اندازی سامانه‌های مرتبط لازم است با یکدیگر تبادل اطلاعات داشته باشند که این تبادل در بین دستگاه‌های دولتی با یکدیگر با ملاحظات کمتری روبه‌روست تا اینکه بخواهند این اطلاعات را در اختیار بخش خصوصی قرار دهند^۱ و از همه مهم‌تر اینکه بسیاری از مفاسد در حوزه کارت بازرگانی که در حال حاضر به واسطه این دوگانگی و عدم پاسخگویی اتاق و یا وزارت صنعت، معدن و تجارت وجود دارد، به نوعی مرتفع می‌گردید.

در حال حاضر رتبه‌بندی فعلی بازرگانان براساس سامانه‌ای که در اتاق بازرگانی و توسط مرکز ملی رتبه‌بندی ایران طراحی شده، صورت می‌گیرد^۲ (بررسی مواد قانونی حاکی از آن است که این رتبه‌بندی توسط مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق وجهه قانونی ندارد) و ماحصل این رتبه‌بندی، کارت‌های بازرگانی با سه سطح زرین، سیمین و برنژین است.^۳

۱. مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۶۹۵/۲/۱۰/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۲، تبادل اطلاعات نباید بین دستگاه‌های دولتی و اتاق دارای ملاحظات باشد در حالی که به نظر می‌رسد در بسیاری از مواقع به دلیل محرمانگی برخی اطلاعات اشخاص و ... لزومی به این کار نیست.

۲. موضوع رتبه‌بندی مربوط به قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲ است که در آن هیچ اشاره‌ای به موضوع رتبه‌بندی توسط اتاق بازرگانی نشده است. به علاوه در صورتی که رتبه‌بندی اتاق به استناد آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات باشد، بند مربوط به رتبه‌بندی (تبصره «۲» بند «۳» ماده (۱۰)) مربوط به اصلاحات سال ۱۳۸۹ (تصویب‌نامه شماره ۱۳۴۶۴۱/ت/۱۳۲۷/۴۰۲۳۲۷) است که طبق تبصره مذکور، رتبه‌بندی اتاق موکول به تأیید دستورالعمل آن توسط وزیران عضو کمیسیون ماده (۱) (سه وزیر صنعت، معدن و تجارت، امور اقتصادی و دارایی و جهاد کشاورزی) شده که تاکنون پیش‌نویس دستورالعمل رتبه‌بندی اتاق بازرگانی مورد تأیید و امضای هیچ یک از سه وزیر فوق قرار نگرفته است. همچنین سازمان بازرسی کل کشور طی نامه شماره ۵۶۷۲۵ مورخ ۱۳۹۶/۲/۲۳ یعنی قبل از تأسیس مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق ایران، رتبه‌بندی اتاق بازرگانی به استناد تبصره مذکور را به دلیل عدم طی مراحل قانونی فاقد وجاهت قانونی و بلااثر اعلام کرده است. علاوه بر این مطابق با بند «ت» ماده (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ مجلس شورای اسلامی و ماده (۴) آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۵/۰۴/۰۶، رتبه‌بندی بازرگانان جهت تجارت داخلی و خارجی برعهده وزارت صنعت، معدن و تجارت گذاشته شده و اتاق بازرگانی موظف به همکاری با آن شده است. همین موضوع با ذکر تبصره ماده (۵) قانون حداکثر استفاده از ظرفیت متقاضیان اتاق بازرگانی قرار گرفته، توسط معاونت محترم حقوقی ریاست‌جمهوری طی نامه شماره ۲۱۸۰۹/۲۳۵۶۲ مورخ ۹۶/۲/۲۲ نیز اعلام و وزارت صنعت، معدن و تجارت متولای رتبه‌بندی اعتباری حوزه تجارت معرفی شده است. همچنین بند مذکور در قانون جدید حداکثر استفاده از توان تولیدی که پس از تصویب در مجلس شورای اسلامی اخیراً توسط رئیس‌جمهور محترم ابلاغ گردید، به کلی حذف شده است.

۳. کارت زرین: بیانگر وضعیت متقاضیان است که براساس این دستورالعمل بیش از ۸۱ درصد از کل امتیازات را کسب کرده‌اند (امتیازات ۸۱ الی ۱۰۰) و به موجب آن حسب درخواست متقاضی توسط اتاق برای مدت یک تا پنج سال تمدید می‌گردد. کارت سیمین: بیانگر وضعیت متقاضیان است که براساس این دستورالعمل بین ۶۱ الی ۸۰ درصد از کل امتیازات را کسب کرده‌اند (امتیازات ۶۱ الی ۸۰) و به موجب آن حسب درخواست متقاضی توسط اتاق برای مدت یک تا سه سال تمدید می‌گردد. کارت برنژین: بیانگر وضعیت متقاضیان است که براساس این دستورالعمل بین ۴۱ الی ۶۰ درصد از کل امتیازات را کسب کرده‌اند (امتیازات ۴۱ الی ۶۰) و به موجب آن حسب درخواست متقاضی توسط اتاق برای مدت یک تا دو سال تمدید می‌گردد. کارت عادی: اولین کارت صادر شده برای متقاضی است و یا کارتی است که شرایط ارزیابی و تعیین رتبه را نداشته، یا آنکه ارزیابی شده و براساس این دستورالعمل کمتر از ۴۱ درصد از کل امتیازات را کسب کرده است (امتیاز صفر الی ۴۰) و مدت اعتبار آنها یک‌ساله می‌باشد.

از سوی دیگر مطابق با بند «ت» ماده (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز^۱ مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ و ماده (۴) آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز^۲ مصوب ۱۳۹۵/۰۴/۰۶ مجلس شورای اسلامی، وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است رتبه‌بندی بازرگانان را جهت صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی را از طریق سامانه یکپارچه رتبه‌بندی برای تجارت داخلی و خارجی، با هدف پیشگیری از بروز تخلفات و قاچاق کالا و ارز با همکاری اتاق بازرگانی ساماندهی نماید.

بنابر اعتقاد برخی از کارشناسان یکی از ایرادهای اساسی که در طرح رتبه‌بندی فعلی کارت‌های بازرگانی وجود دارد این است که برخلاف سایر کشورها مثل چین و روسیه که تعیین معیارهای طبقه‌بندی فعالان در قانون یا مقررات دولتی تبیین و تصریح شده، این امر در ایران به اتاق بازرگانی واگذار شده که از منظر اصول تعارض منافع و قواعد رقابتی، واجد ایراد است. زیرا صرفنظر از دقت و انتخاب مناسب و درست معیارهای فوق به نوعی به بازرگانان اجازه داده شده تا معیارهای رتبه‌بندی و اخذ امتیازات را خودشان تعیین و سپس خودشان در اتاق بازرگانی، رتبه‌بندی را انجام و از طرف دولت به خودشان امتیاز اعطا کنند که این امر منجر به کژگزینی و اعطای رانت به برخی افراد خواهد شد.

براساس نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران (طی نامه دریافت شده با شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۲)، اولاً موضوع رتبه‌بندی کاملاً به اتاق ایران واگذار شده است و ثانیاً امر رتبه‌بندی در اتاق در یک محیط کاملاً رقابتی انجام می‌شود درحالی که انجام رتبه‌بندی توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت کاملاً انحصاری بوده و با سیاست‌های کلی اصل چهارم و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و ... مغایرت دارد. در پاسخ به این نظر باید عنوان نمود مطابق با نص صریح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ این امر به وزارت صنعت، معدن و تجارت واگذار شده و به نظر نمی‌رسد باعث ایجاد انحصار شود و به دلیل داشتن جنبه نظارتی و حاکمیتی، با قوانین و سیاست‌های مطروحه نیز مغایرت ندارد.

۱. ماده (۶) - به منظور تجمیع داده‌ها و یکپارچه‌سازی اطلاعات مربوط به سامانه مذکور در تبصره «۲۰» ماده (۵) و به منظور کاهش زمینه‌های بروز قاچاق کالا و ارز:

ت - وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است، با ایجاد سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری برای تجارت داخلی و خارجی، با همکاری ستاد و اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی را از طریق سامانه فوق با هدف پیشگیری از بروز تخلفات و قاچاق کالا و ارز ساماندهی نماید.

۲. ماده (۴) - به منظور ساماندهی امر صدور، تمدید و ابطال کارت‌های بازرگانی و جلوگیری از سوءاستفاده از آنها از طریق کنترل رشته و میزان فعالیت و سقف اعتباری آنها متناسب با رتبه اعتباری مربوط و همچنین تهیه، تنظیم و اعلام شاخص‌های مورد نیاز جهت اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری برای تجارت داخلی و خارجی، وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است با همکاری دستگاه‌های موضوع بند «ت» ماده (۶) قانون و حسب مورد با همکاری وزارتخانه‌های دادگستری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گمرک جمهوری اسلامی ایران، سازمان بورس و اوراق بهادار و سایر دستگاه‌های ذیربط، «سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری» را برای تجارت داخلی و خارجی تهیه و اجرا نموده و مورد بهره‌برداری قرار دهد.

تبصره «۱» - دستگاه‌های ذیربط موظفند براساس شاخص‌های تعیین شده، اطلاعات لازم جهت اعتبارسنجی اشخاص حقیقی و حقوقی را به صورت سیستمی و برخط از طریق سامانه جامع تجارت برای سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری ارسال نمایند.

تبصره «۲» - وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است رتبه اعتباری متقاضیان را تعیین و به روزرسانی نموده و امکان استعلام و دسترسی عموم به ویژه سازمان‌های مرتبط با تجارت داخلی و خارجی را به آن به صورت سیستمی و برخط فراهم نماید.

۳. جایگاه قانونی کارت بازرگانی

یکی از دلایل شکل‌گیری کارت بازرگانی در نظام تجاری کشور تلاش برای جمع‌آوری و سازماندهی آمار و اطلاعات فعالان تجارت خارجی و احقاق حقوق دولت با استفاده از ابزار کارت بازرگانی بوده است.^۱ بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، شورای انقلاب در جلسه مورخ ۱۳۵۸/۰۹/۲۴ بنا به پیشنهاد شماره ۲۱۰۰۸ مورخ ۱۳۵۸/۰۸/۱۵ وزارت بازرگانی، مقررات و آیین‌نامه مربوط به صدور کارت بازرگانی را تصویب نمود. اگرچه در تصویب‌نامه‌های مرتبط نیز کارت بازرگانی تعریف نشده، ولی موارد کاربرد و استفاده آن بیان گردیده است. تقریباً در کلیه تصویب‌نامه‌ها و از سال ۱۳۵۰ متن ماده واحدی در مورد کارت بازرگانی تکرار می‌گردید. در ماده (۳) مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۵۱ نیز به این مطلب اشاره شده است که «ورود و صدور کالا به صورت تجاری منوط به داشتن کارت بازرگانی است، مگر در مواردی که صریحاً مستثنا شده باشد». طی سال‌های بعد از ۱۳۵۱ نیز به اشکال متفاوت بدین نکته اشاره گردیده است. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در اولین لایحه قانونی مقررات صادرات و واردات، در سال ۱۳۶۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی^۲ رسید که در ماده (۲) آن آمده است، «مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است». البته در ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات سال ۱۳۶۶ نیز به این نکته^۳ تصریح شده است. همچنین در ماده (۳) قانون صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی^۴ به این نکته تصریح شده که تنها به اشخاص حقیقی یا حقوقی دارنده کارت بازرگانی اجازه داده می‌شود به امر تجارت خارجی بپردازد.

اگرچه براساس قوانین مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۶۴/۰۲/۱۷ و ۱۳۶۶/۰۴/۱۱ مجلس شورای اسلامی،^۵ صدور کارت بازرگانی برای متقاضیان بخش خصوصی مشروط به عضویت آنها در اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی می‌باشد اما در سال ۱۳۶۶ این الزام اختیاری شد.^۶ پس از آن به

۱. کیایی، ۱۳۵۴.

۲. ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۶۴/۰۲/۱۷ مجلس شورای اسلامی- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که براساس ضوابط قانونی توسط وزارت بازرگانی صادر می‌گردد.

۳. ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۶۶/۰۴/۱۱ مجلس شورای اسلامی- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که براساس ضوابط قانونی توسط وزارت بازرگانی صادر می‌گردد.

تبصره «۱»- عضویت در اتاق بازرگانی و صنایع معادن برای متقاضیان و دارندگان کارت بازرگانی اختیاری است.

تبصره «۲»- دستگاه‌ها و سازمان‌ها و شرکت‌های دولتی دارای ردیف بودجه‌ای پله‌وران، شرکت‌های تعاونی مرزنشینان و ملوانان و همچنین واردکنندگان کالای بدون انتقال ارز و صادرکنندگان که قبل از صدور، بهای کالا را به شعب ارزی بانک‌ها می‌فروشند، از داشتن کارت بازرگانی معاف هستند.

تبصره «۳»- وزارت بازرگانی می‌تواند برای شروع به کار صادرکنندگان و واردات کالاهای مورد نیاز تولیدکنندگان که به طور مستمر نیاز به واردات ندارند و لکن در مواقع لزوم خود رأساً وارد می‌نمایند. به مدت محدود یا موردی اجازه صادرات یا واردات بدون کارت بازرگانی صادر نماید.

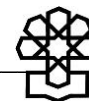
۴. ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲/۰۷/۰۴ مجلس شورای اسلامی- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت بازرگانی می‌رسد.

۵. ماده (۲)- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که براساس ضوابط قانونی توسط وزارت بازرگانی صادر می‌گردد.

تبصره «۱»- صدور کارت بازرگانی برای متقاضیان بخش خصوصی مشروط به عضویت آنها در اتاق بازرگانی و صنایع و معادن می‌باشد مگر در موارد استثنایی که به تأیید و دستور وزیر بازرگانی با رعایت دیگر شرایط و ضوابط قانونی انجام می‌شود.

۶. ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۶۶/۰۴/۱۱ مجلس شورای اسلامی- مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به طور تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که براساس ضوابط قانونی توسط وزارت بازرگانی صادر می‌گردد.

تبصره «۱»- عضویت در اتاق بازرگانی و صنایع معادن برای متقاضیان و دارندگان کارت بازرگانی اختیاری است.

موجب بند «ی» ماده (۲) قانون اصلاح موادی از قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۳/۹/۱۵ مجلس شورای اسلامی^۱ و طبق آیین‌نامه اتاق ایران، صدور کارت عضویت جهت تشکیل مدارک صدور کارت بازرگانی اجباری گردید. در ادامه به استدلال‌های مطرح شده در خصوص لزوم و یا عدم لزوم متقاضیان کارت بازرگانی در هر یک از اتاق‌های بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران اشاره شده است.

۴. لزوم یا عدم لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌ها

اگرچه از نظر شکلی و ماهیتی، کارت و اتاق‌های بازرگانی هیچ رابطه‌ای با هم ندارند و لازم نیست اخذ کارت بازرگانی را ضرورتاً منوط به عضویت متقاضی کارت، در اتاق‌ها بدانیم، اما از زمان شکل‌گیری اولین مقررات مربوط به کارت بازرگانی در نظام تجاری کشور دو مقوله اخذ کارت و لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌های بازرگانی با یکدیگر عجین شدند.

مسلم است اتاق‌های بازرگانی در برخی کشورها به‌عنوان یک نهاد غیردولتی بسیار مهم و تأثیرگذار بر اقتصاد و صنعت آن کشورها محسوب می‌شوند، اما در کمتر کشوری موضوع صدور کارت بازرگانی به اتاق‌ها واگذار شده است. برای مثال در کشور ژاپن^۲ که دارای اتاق‌های بازرگانی سازمان‌یافته و فعال است اتاق‌های بازرگانی مسئولیتی در قبال صدور کارت بازرگانی و یا هرگونه مجوز اشتغال به صادرات و واردات را ندارند و بیشتر نقش هماهنگ‌کننده بین اتاق‌های شهرهای دیگر و مشاور برای دولت را ایفا می‌کنند.

تاکنون مباحث و مناقشات قابل توجهی در خصوص لزوم و یا عدم لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌ها، صورت گرفته که در ادامه دلایل موافقان و مخالفان عضویت اجباری متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌ها اشاره شده است.

۴-۱. دلایل موافقان لزوم عضویت در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق

تعاون مرکزی برای متقاضیان کارت بازرگانی

دلایل موافقان لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق مزبور عبارتند از:

۱. از حیث اداره، نظام و سازمان داخلی، اتاق‌ها کاملاً خصوصی نیستند.^۳ دستگاه‌های دولتی بر

۱. ماده (۲) قانون اصلاح موادی از قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹ - بندهای «ب»، «ه»، «ج» و «ی» ماده (۵) قانون به شرح زیر اصلاح و چهار بند به‌عنوان بندهای «ک»، «ل»، «م» و «ن» به آن الحاق می‌گردد: «ی» - صدور کارت عضویت طبق آیین‌نامه اتاق ایران جهت تشکیل مدارک صدور کارت بازرگانی.

۲. قانون اتاق بازرگانی ژاپن:

۳. با استناد به ماده (۸) قانون اتاق بازرگانی مصوب سال ۱۳۶۹، وزرای صنعت، معدن، و تجارت، امور اقتصادی و دارایی، جهاد کشاورزی و رئیس مؤسسه استاندارد عضو شورای عالی نظارت بر اتاق می‌باشند و لذا می‌توان چنین استنباطی را پذیرفت.

سازمان درونی اتاق‌ها نظارت کامل دارند و معادل سه در هزار درآمد^۱ مشمول مالیات دارندگان کارت بازرگانی^۲ را به‌عنوان سهم اتاق‌های بازرگانی و صنایع ایران وصول نمایند. بنابراین با توجه به غیرخصوصی بودن اتاق‌ها لازم است این فرایند اجباری باشد. ازسوی دیگر با قطع سهم درآمد سه در هزار مشمول دارندگان کارت بازرگانی به‌دلیل واگذاری تمامی مراحل صدور کارت بازرگانی به وزارت صنعت، معدن و تجارت این نگرانی وجود دارد که جایگاه اتاق تضعیف شده و نتواند به‌عنوان سخنگوی بخش خصوصی ایفای نقش نماید. البته این استدلال منطقی به‌نظر نمی‌رسد.

۲. قانون وظایفی را برعهده اتاق‌ها گذاشته که بدون حضور تجار تحقق آن ممکن نیست.^۳

۳. کلاس‌ها، دوره‌ها و حتی استفاده از مجلات و نشریات اتاق‌ها موجب آشنایی اعضای اتاق‌ها با مسائل بازرگانی و امور مالی و حتی گمرکی می‌شود که با تفکیک این دو از یکدیگر منابع درآمدی اتاق کاسته شده و این آموزش‌ها کم‌رنگ خواهد شد.

۲-۴. دلایل مخالفان لزوم عضویت در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی برای متقاضیان کارت بازرگانی

دلایل مخالفان لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق بازرگانی عبارتند از:

۱. اتاق‌ها ممکن است در پذیرش اعضای جدید تنگ‌نظرانه و سلیقه‌ای عمل نمایند؛ زیرا ممکن است اشخاص خاص و ذی‌نفوذ در اتاق‌ها عضویت داشته و آنها رغبتی به پذیرش اعضای جدید نداشته باشند و به نوعی باعث شکل‌گیری دایره بسته‌ای خواهد شد که یک عده محدود بتوانند اقدام به امر تجارت خارجی نمایند و این امر می‌تواند زمینه انحصار را فراهم نماید. هرچند اتاق بازرگانی در این زمینه نظر متفاوتی دارد.^۴

۲. شرط عضویت در اتاق‌ها موجب تشدید کاغذبازی اداری و پیچیدگی جریان صدور کارت و پیچیده

۱. قانون اصلاح قانون نحوه تأمین هزینه‌های اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۰۶/۲۹ - ماده واحده-قانون نحوه تأمین هزینه‌های اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۲/۸/۱۱ به‌شرح زیر اصلاح می‌گردد:

«به‌منظور تأمین هزینه‌های ضروری اتاق‌های تعاون جمهوری اسلامی ایران و اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است علاوه بر وصول مالیات‌های مقرر معادل سه در هزار درآمد مشمول مالیات اشخاص حقیقی و حقوقی که دارای کارت بازرگانی از یکی از اتاق‌های فوق‌الذکر هستند را حسب مورد به‌عنوان سهم اتاق‌های تعاون جمهوری اسلامی ایران یا اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران وصول و به حساب درآمد عمومی کشور واریز نماید. معادل صددرصد وجوه واریزی فوق از محل اعتباراتی که هر سال به همین منظور در قانون بودجه کل کشور منظور می‌شود حسب مورد در اختیار اتاق‌های تعاون جمهوری اسلامی ایران یا اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران قرار خواهد گرفت. حکم این قانون نسبت به عملکرد سال مالی منتهی به اسفندماه ۱۳۷۷ به بعد جاری خواهد بود.»

۲. اتاق‌ها، تحقیقات و تشریفات اولیه مربوط به احراز صلاحیت‌های قانونی برای برخورداری از کارت‌های بازرگانی را انجام می‌دهند و در قبال آن مبلغی را تحت نظارت وزارت صنعت، معدن و تجارت دریافت می‌نمایند.

۳. ازجمله وظایف اتاق تنظیم کتاب اسامی بازرگانان و مشخصات بازرگانی آنهاست.

۴. مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۲ این امر (ایجاد محدودیت یا انحصار) به‌دلیل مغایرت با شرایط و ضوابط عضویت در اتاق‌ها هرگز محقق نخواهد شد، زیرا درحال حاضر بیش از ۵۰ هزار بنگاه کوچک، متوسط و بزرگ عضو اتاق می‌باشند و هیچ دلیل مقررانی و عملکردی آن را تأیید نمی‌کند.

شدن محیط کسب و کار به ویژه برای مبتدیان علاقمند به فعالیت در امر تجارت خارجی می‌گردد.^۱

۳. اتاق‌ها در برخی از شهرستان‌ها شعبه‌ای ندارند و این امر موجب بروز مشکلات مضاعفی برای تجار ساکن آن شهرستان شده است.

۴. شرط عضویت در اتاق‌ها، یکی از منابع درآمدزایی اتاق‌هاست و مبلغی را تحت عنوان حق عضویت از تجار دریافت می‌کنند که به نظر می‌رسد لازم است در آمد فوق از طرق دیگری نیز حاصل شود.

۵. البته براساس نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران^۲ پرداخت حق عضویت در اتاق‌ها به‌عنوان منبعی برای درآمدزایی در نظر گرفته نشده و اتاق باید به‌عنوان پارلمان بخش خصوصی مبادرت به صدور کارت عضویت برای اعضا نماید. در پاسخ به این نکته باید اظهار داشت اولاً علی‌رغم نامه‌نگاری‌های متعدد با اتاق طی ۳ نامه با شماره‌های ۸۴۸۸/۸۲/۶۶/۱۴-۸۲ مورخ ۱۳۹۵/۰۸/۱۵، ۱۳۹۵/۰۸/۱۱ و ۱۳۹۵/۰۸/۱۱ مورخ ۱۳۹۵/۰۸/۱۱ و ۱۳۲۰/۱۰/۷۸۷ مورخ ۱۳۲۰/۱۰/۲۵ خطاب به ریاست اتاق ایران و یک نامه به وزارت صنعت، معدن و تجارت با شماره ۱۳۲۰/۰۹/۷۵۸ مورخ ۱۳۲۰/۰۹/۲۴، تاکنون هیچ‌گونه آمار و اطلاعاتی در خصوص درآمدهای حاصل از صدور و تمدید کارت بازرگانی و همچنین دریافت حق عضویت اتاق از اعضا در اختیار این مرکز قرار نگرفته است. علاوه بر این اگر این اظهار نظر صحیح باشد پیشنهاد می‌شود جهت صدور کارت عضویت هیچ پولی از اعضا دریافت نشود.

۶. لزومی ندارد عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌ها اجباری باشد و چه بسا اختیاری بودن آن به نفع اقتصاد کشور است، زیرا در صورت اختیاری بودن، اتاق‌ها تلاش خواهند کرد تا با ارائه خدمات جدید و مفید به صورت اختیاری، تجار را به روز نمایند.^۳ به‌عنوان راهکار جایگزین جهت جلوگیری از نگرانی تضعیف جایگاه اتاق به دلیل کاهش درآمد، می‌توان این‌گونه تصریح کرد که درآمدهای اتاق از ناحیه خدماتی تأمین شود که به اعضای اتاق ارائه می‌دهد.

۷. دریافت حق عضویت منجر به افزایش هزینه تمام شده کالاهای وارداتی می‌شود. زیرا هر چیزی که باعث افزایش هزینه‌های واردات شود منجر به این خواهد شد که واردکنندگان و تجار این هزینه‌های اجتناب‌پذیر را به قیمت مصرف‌کننده نهایی تحمیل نمایند و این امر می‌تواند منجر به تشدید تورم شود.^۴

۱. مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ نامساعد بودن محیط کسب و کار به دلیل تنزل برخی نماگرها در شاخص بانک جهانی از جمله تجارت برون مرزی و ... بوده و ارتباطی به شرایط صدور کارت بازرگانی ندارد که به نظر می‌رسد این استدلال درست نیست، زیرا نامساعد شدن محیط کسب و کار و افزایش ریسک‌ها و مراحل اداری می‌تواند اتفاق بیفتد، ولی لزوماً در نماگرهای شاخص بانک جهانی منعکس نشود (چه اینکه نماگرهای بانک جهانی منعکس‌کننده کامل وضعیت محیط کسب و کار نیست).

۲. طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲.

۳. با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ در صورت اختیاری بودن عضویت متقاضیان در اتاق‌ها علاوه بر کاهش درآمد اتاق‌ها، باعث ایجاد چالش در ارائه نظر مشورتی به قوای سه‌گانه خواهد شد و اقتدار اتاق دچار تزلزل می‌شود.

۴. شایان ذکر است مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه دریافت شده با شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ رقم حق عضویت متقاضیان هیچ تأثیری در افزایش هزینه تمام شده کالاهای وارداتی ندارد و این امر معلول سایر عوامل از جمله افزایش قیمت ارز، افزایش حقوق گمرکی و ... می‌باشد که به نظر می‌رسد

۵. کاربردهای فعلی کارت بازرگانی

همان‌گونه که در قسمت‌های قبلی اشاره شد، مطابق ماده (۳) قانون مقررات صادرات و واردات، مبادرت به امر صادرات و واردات کالا به صورت تجاری مستلزم داشتن کارت بازرگانی است که توسط اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران صادر و به تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌رسد.^۱

دارنده کارت بازرگانی از اختیاراتی برخوردار است که سایر اشخاص نمی‌توانند بدون دریافت کارت مزبور چنین اختیاراتی را داشته باشند. در ادامه اشاره مختصری به کاربردهای کارت بازرگانی شده است. که البته به نظر می‌رسد گره زدن برخی از موارد از جمله ثبت علائم تجاری خارجی و ... به دارا بودن کارت بازرگانی، تصمیمی غیرکارشناسانه است و لازم است حذف شود.

۱-۵. ثبت سفارش و تخصیص ارز

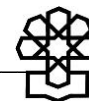
از زمان ورود کارت بازرگانی در نظام تجارت خارجی، مهم‌ترین ضمانت اجرایی جهت وصول حقوق دولت، این کارت است. مطابق مقررات و آیین‌نامه‌های گمرکی فقط اشخاصی می‌توانند اقدام به ثبت سفارش کالا کنند که کارت بازرگانی داشته باشند و در هنگام ثبت سفارش کالا این کارت جزء مدارکی است که توسط بانک‌ها از متقاضی اعتبار درخواست می‌گردد. همچنین ترخیص کالا از گمرک نیز منوط به داشتن کارت بازرگانی است و این امکان برای دیگران وجود ندارد. البته در عمل این امر می‌تواند مشکلاتی را نیز ایجاد کند. برای مثال ممکن است شخص تمام مراحل و رویه‌های انجام واردات را طی کرده باشد و حقوق دولت را نیز به طور کامل پرداخت نماید، اما به دلیل انقضای مهلت اعتبار کارت بازرگانی نتواند کالایش را ترخیص نماید. ضمن اینکه ارائه کارت به هنگام ترخیص کالا هیچ‌گاه مؤید این نیست که صاحب کارت همچنان دارای کلیه شرایط لازم برای دریافت کارت بازرگانی است.

۲-۵. واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی

مناطق آزاد تجاری-صنعتی که در آنها تسهیلات مناسبی برای واردات کالاهای خارجی وجود دارد راهی مناسب برای بازرگانان است تا با بهره‌گیری از این تسهیلات بتوانند تجارت مناسبی داشته باشند. شایان ذکر است برای انجام واردات از خارج از کشور به سرزمین اصلی، فرایند صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی، توسط خود سازمان منطقه آزاد تجاری-صنعتی انجام می‌شود.

این ادعا به تنهایی درست نیست، زیرا همان‌گونه که در قسمت فوق اشاره شده هر چیزی که باعث افزایش هزینه‌های واردات شود منجر به این خواهد شد.

۱. شایان ذکر است مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه دریافت شده با شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت به منزله تأیید عملکرد اتاق است درحالی که نمی‌توان به صرف اینکه چون وزارت صنعت، معدن و تجارت مدارک يك شخص را براي صدور تأیید نموده تمامی تخلفات صورت گرفته را نیز معطوف به وزارت صنعت، معدن و تجارت نمود.

براساس قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری- صنعتی^۱ به منظور تسهیل فعالیت شرکت‌های تولیدی ثبت شده در مناطق آزاد، شرکت‌های تولیدی ثبت شده در مناطق آزاد می‌توانند برای انتقال یا واردات کالاهای تولیدی خود به میزان ارزش افزوده به داخل سرزمین اصلی از کارت بازرگانی استفاده نمایند.

۳-۵. مبادرت به حق العمل کاری در گمرک

براساس ماده (۳۷۷) آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی^۲ هیچ شخصی به‌عنوان حق العمل کار در گمرک پذیرفته نمی‌شود مگر اینکه پروانه مخصوص این شغل را از اداره کل گمرک تحصیل نموده باشد. پروانه حق العمل کاری در گمرک به اشخاصی داده می‌شود که دارای کارت بازرگانی بوده و حائز برخی شرایط باشند.

۴-۵. کاربرد کارت در بانک‌ها

یکی دیگر از کاربردهای کارت بازرگانی استفاده از آن به‌عنوان ضمانت اجرای لازم به‌هنگام سپردن پیمان ارزی در صادرات بوده است. بدین نحو که بانک‌ها متعهدین موضوع پیمان‌سپاری ارزی را با کارت بازرگانی ارائه شده می‌شناختند. بعدها بیشترین تخلفات و سوءاستفاده‌ها مربوط به همین بخش بود. زیرا عده‌ای سودجو با پرداخت مبالغی ناچیز به اشخاص غیرحرفه‌ای و غیرشاغل در بخش بازرگانی خارجی، آنها را مجبور به اخذ کارت بازرگانی نموده و با سوءاستفاده از کارت بازرگانی این اشخاص اقدام به صادرات کالا بدون ایفای تعهد ارزی خود در قبال صادرات خود به وزارت بازرگانی سابق می‌نمودند و درنهایت صاحبان اصلی کارت محاکمه می‌شدند.

علاوه بر مورد فوق در حال حاضر یکی از راه‌های سوءاستفاده از کارت‌های بازرگانی مربوط به اعتباراتی است که برای حمایت از تولید و تجارت تعریف می‌گردد. اگرچه لازم است این اعتبارات به‌صورت هدفمند صرف تولید و تجارت گردند اما با توجه به اینکه بانک شرط اعطای تسهیلات برای توسعه تجارت را داشتن کارت بازرگانی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های لازم برای تخصیص اعتبارات می‌داند، این شرط موجب ایجاد انگیزه جهت دریافت کارت بازرگانی از سوی غیربازرگانان و انحراف اعتبارات می‌شود.^۳

از سوی دیگر با توجه به اینکه قسمت اعظم واردات از طریق گشایش اعتبارات اسنادی در سال‌های

۱. ماده (۱۵) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۲/۰۶/۰۷- واردات کالای تولید شده در منطقه آزاد به سایر نقاط کشور، تا حد ارزش افزوده در آن منطقه با تصویب هیئت وزیران از پرداخت تمام یا قسمتی از حقوق گمرکی و سود بازرگانی معاف می‌باشند.

۲. ماده (۲۷۷) آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۰۱/۲۰ کمیسیون داریایی مجلس شورای ملی- هیچ شخصی به‌عنوان حق العمل کار در گمرک پذیرفته نمی‌شود مگر اینکه پروانه مخصوص این شغل را از اداره کل گمرک تحصیل نموده باشد. پروانه حق العمل کاری در گمرک به اشخاصی داده می‌شود که دارای کارت بازرگانی بوده و حائز شرایط مذکور در زیر باشند:
۱. تابعیت ایران. ۲. سن کمتر از بیست و پنج سال نباشد. ۳. نداشتن محکومیت به جرحه و جنایت و عدم سابقه قاچاق در گمرک به گواهی کتبی مقامات مربوط. ۴. حداقل داشتن دیپلم دبیرستان، دارندگان مدارک تحصیلی بالاتر در شرایط مساوی حق تقدم خواهند داشت. ۵. کارمند دولت نباشد. ۶. پذیرفته شدن در امتحان قانون امور گمرکی و آیین‌نامه آنکه از طرف گمرک هر سال یک بار به عمل خواهد آمد.

۳. درواقع هدف از ارته این سرفصل این بوده که چون فرایند صدور کارت با دقت و ظرافت کافی انجام نمی‌پذیرد منوط کردن کارت بازرگانی به مواردی از جمله پیمان‌سپاری ارزی و ... نمی‌تواند ضمانت اجرای خوبی باشد؛ زیرا اگر فرایند صدور کارت به‌درستی انجام پذیرد، نیازی به موارد مذکور نیست در نتیجه اهلیت و ... شخص دارای کارت بازرگانی، قبلاً مسجل شده است.

نه چندان دور صورت می‌گرفت و در حال حاضر از طریق حواله و انتقال فیزیکی ارز صورت می‌گیرد، سؤال این است که فلسفه لزوم ارائه کارت بازرگانی به‌هنگام گشایش اعتبار چیست؟ اگر مقصود شناسایی شخص متقاضی گشایش اعتبار است که قبلاً به‌هنگام ثبت سفارش این امر صورت پذیرفته و مدارک مربوطه را به بانک نیز تحویل می‌دهد و اگر آن را نوعی تضمین در نظر بگیریم، باز هم قابلیت توجیه ندارد، زیرا تضمین‌های مالی دیگری از متقاضی ثبت سفارش دریافت می‌شود که اگر تخلفی هم صورت می‌پذیرد لازم است شرایط و تضمینات محکم‌تری را پیش‌بینی نمود. بنابراین به‌نظر می‌رسد کارت بازرگانی نمی‌تواند به‌عنوان لنگری مناسب جهت وصول حقوق دولت شناخته شود.

۵-۵. ثبت علائم تجاری خارجی (غیرفارسی) در ایران

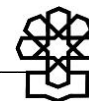
علی‌رغم اینکه سیاست تسهیل تجارت و بازرگانی خارجی و ساده‌سازی قوانین و مقررات مربوط به این حوزه، امری لازم و ضروری است، اما شرایط و تشریفات اخذ کارت بازرگانی بسیار مفصل است. برای مثال ثبت در دفاتر تجاری، عضویت در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، امور بیمه و مالیات و پاره‌ای از امکانات از مهم‌ترین این شرایط است.

در حال حاضر اگر شرکت یا مؤسسه‌ای در لوگوی تجاری‌اش حرف یا حروف انگلیسی وجود داشته باشد، برای ثبت آن باید کارت بازرگانی داشته باشد.

این امر به جهت تعریف اشتباه از جایگاه کارت بازرگانی بوده که اداره کل مالکیت صنعتی، اعطای علائم تجاری دارای حرف لاتین را منوط به داشتن کارت بازرگانی نموده حال آنکه ممکن است متقاضی مربوطه هیچ‌گونه فعالیت تجاری خارجی نداشته و نیازی به دریافت کارت بازرگانی نباشد، اما صرفاً به‌دلیل آنکه در ثبت علامت تجاری خود از حروف لاتین استفاده کرده، باید کارت بازرگانی دریافت کند. به‌عبارت دیگر ممکن است این شخص به هیچ عنوان کالای تولیدی خود را صادر نکند، اما مطابق با مصوبه فوق باید کارت بازرگانی دریافت کند. این مسئله علاوه بر افزایش تقاضای کارت‌های بلااستفاده، منجر به نادرست بودن آمار مربوط به بازرگانان واقعی، انحراف در تخصیص منابع جهت توسعه بخش تجارت خارجی، افزایش کاغذ بازی، پیچیده شدن فضای کسب‌وکار، عدم امکان برنامه‌ریزی مناسب در این حوزه و ... می‌شود.

۵-۶. صدور گواهی عضویت

معمولاً اشخاصی که در امر تجارت خارجی فعالیت می‌کنند و یا در کشورهای دیگر به فعالیت اقتصادی می‌پردازند، سفارتخانه‌های آن کشورها جهت اطمینان از اعتبار این اشخاص از اتاق بازرگانی ایران استعلاماتی را راجع به این اشخاص انجام می‌دهند و تأیید عضویت آنها توسط اتاق بازرگانی دلیلی بر

اعتبار آنها محسوب می‌شود. اتاق بازرگانی این اشخاص را در صورتی تأیید می‌نماید که اولاً عضو اتاق بوده و ثانیاً دارای کارت بازرگانی باشند.^۱

۷-۵. صدور گواهی مبدأ

گواهی مبدأ نامهای است که در گمرکات خارج از کشور کاربرد دارد و نشان می‌دهد کالا متعلق به ایران بوده و در ایران تولید شده است. این گواهی در حال حاضر براساس تبصره ماده (۱۷) قانون امور گمرکی^۲ مصوب مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۰۲ مجلس شورای اسلامی توسط اتاق بازرگانی ایران صادر می‌شود. اتاق بازرگانی ایران این گواهی را برای کسانی صادر می‌کند که دارای کارت بازرگانی باشند. البته این مورد شامل کسانی که دارای کارت پیلهوری، کارت مرزنشینی و کارت ملوانی می‌باشند نیز می‌شود. یعنی اتاق بازرگانی گواهی مبدأ را علاوه بر دارندگان کارت بازرگانی برای دارندگان این کارت‌ها نیز صادر می‌نماید. در صورتی که به نظر می‌رسد گواهی مبدأ باید توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران با همکاری دستگاه ذی‌ربط مرتبط با کالای تولید شده صادر گردد و در صورت تأیید مراجع فوق، گواهی مبدأ صادر شود.

۶. شرایط صدور کارت بازرگانی

کارت بازرگانی دارای دو امضا است. یکی امضای اتاق ایران یا اتاق تعاون مرکزی که صادرکننده کارت هستند و امضای دوم مربوط به وزارت صنعت، معدن و تجارت است که به نمایندگی از دولت کارت بازرگانی را امضا می‌کند.

طبق «آیین‌نامه نحوه عضویت در اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی»^۳ که در راستای اجرای مفاد بند «الف» و تبصره «۲» ماده (۹) قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب پانزدهم اسفندماه ۱۳۶۹ و اصلاحیه مصوب پانزدهم آذرماه ۱۳۷۳ مجلس شورای اسلامی ابلاغ شده، اشخاصی که متقاضی دریافت کارت بازرگانی هستند لازم است برخی شرایط را دارا باشند تا به عضویت اتاق درآیند^۴ و بعد از عضویت در اتاق می‌توانند با داشتن برخی شرایط دیگر کارت بازرگانی را دریافت نمایند.^۵

۱. اتاق بازرگانی اعلام کرده است، «برابر مقررات جاری، آیین‌نامه نحوه فعالیت هیئت نمایندگان اتاق ایران و اتاق‌های استان‌ها، شرکت در انتخابات اتاق‌ها به‌عنوان رأی‌دهنده و داوطلب عضویت در هیئت نمایندگان و در نتیجه عضویت در هیئت نمایندگان و هیئت رئیسه اتاق‌ها بر اساس کارت عضویت در اتاق‌ها انجام می‌شود و ارتباطی به کارت بازرگانی ندارد»، اما بررسی‌های کارشناسی مرکز نشان می‌دهد در عمل داشتن کارت بازرگانی، مؤثر بوده و امتیاز محسوب می‌شود.

۲. ماده (۱۷) - کشور مبدأ کالا کشوری است که کالا در آن تولید یا ساخته و به منظور اعمال اهداف تعرفه‌ای گمرکی، محدودیت‌های مقداری یا هر اقدام دیگر مرتبط با امر تجارت در آن، به کار گرفته می‌شود. قواعد مبدأ براساس ضوابط سازمان تجارت جهانی و مورد تأیید شورای همکاری گمرکی در آیین‌نامه اجرایی این قانون تعیین می‌گردد.

تبصره - مرجع صدور گواهی مبدأ در ایران اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران است.

3. <http://www.fccima.ir/fa>

۴. در پیوست به شرایط فوق اشاره شده است.

۵. همان.

- برخی فرایندها و مدارک مورد نیاز برای صدور کارت بازرگانی^۱ عبارتند از:
۱. ثبت نام در سامانه و تکمیل اطلاعاتی از قبیل مشخصات شخصی، کد اقتصادی، مشخصات ثبتی، مشخصات تماس، مشخصات هیئت مدیره و سهام داران و...
 ۲. شرکت در کلاس آموزشی،
 ۳. گواهی بانک مبنی بر حسن اعتبار بانکی حساب جاری،
 ۴. فرم تعهدنامه دریافت کارت بازرگانی و تصدیق امضا توسط دفاتر اسناد رسمی،
 ۵. گواهی مفصاح حساب مالیاتی آخرین سال عملکرد مبنی بر بلامانع بودن صدور کارت بازرگانی در سال جاری از تاریخ صدور آن سه ماه بیشتر نگذشته باشد،
 ۶. اصل دو برگ اظهارنامه ثبت نام در دفاتر بازرگانی که به گواهی اداره ثبت شرکت‌ها رسیده باشد،
 ۷. مجوز تولید به نام شخص (جهت واحدهای تولیدی) باشد.

۷. چالش‌های کارت بازرگانی

با عنایت به مطالب عنوان شده، مهم‌ترین چالش‌های مربوط به کارت بازرگانی عبارتند از:

۷-۱. منوط کردن ثبت علائم تجاری خارجی (غیرفارسی) به داشتن کارت بازرگانی ممکن است متقاضی مربوطه هیچ‌گونه فعالیت تجاری نداشته و نیازی به دریافت کارت بازرگانی نداشته باشد که این امر علاوه بر صدور کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف، باعث پیچیده شدن فضای کسب و کار می‌شود.

۷-۲. زمانبر بودن صدور کارت بازرگانی به دلیل مشکلات نظام مالیاتی

در حال حاضر مطابق ماده (۱۸۶) قانون مالیات‌های مستقیم^۲، صدور یا تجدید یا تمدید کارت بازرگانی و پروانه کسب یا کار اشخاص حقیقی یا حقوقی از طرف مراجع صلاحیت‌دار منوط به ارائه گواهی از اداره امور مالیاتی ذی‌ربط مبنی بر پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی قطعی شده می‌باشد و در صورت عدم رعایت این حکم، مسئولان امر نسبت به پرداخت مالیات‌های مزبور با مؤدی مسئولیت تضامنی خواهند داشت با وجود این در شرایط فعلی چاره‌ای جز اخذ مالیات از طریق ابزار کارت بازرگانی وجود ندارد. از طرفی به ادعان برخی از تجار، زمانبر بودن بررسی برخی از پرونده‌های مالیاتی^۳، برخی تجار را

۱. همان.

۲. ماده (۱۸۶) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۳ - صدور یا تجدید یا تمدید کارت بازرگانی و پروانه کسب یا کار اشخاص حقیقی یا حقوقی از طرف مراجع صلاحیت‌دار منوط به ارائه گواهی از اداره امور مالیاتی ذی‌ربط مبنی بر پرداخت یا ترتیب پرداخت بدهی مالیاتی قطعی شده می‌باشد و در صورت عدم رعایت این حکم مسئولان امر نسبت به پرداخت مالیات‌های مزبور با مؤدی مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

۳. مصاحبه‌های صورت گرفته با تنی چند از فعالان تجارت خارجی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران.

زمان تمدید کارت، با مشکل مواجه نموده است. البته برای حل این مسئله می‌توان یک حکم قانونی با این مضمون وضع کرد که تمامی دستگاه‌هایی که برای صدور و یا تمدید کارت بازرگانی مستلزم استعلام از آنها هستند اگر ظرف مدت ده روز کاری پاسخ استعلام را به دستگاه متقاضی استعلام ندادند، این عدم پاسخ به منزله تأیید است. شایان ذکر است بنا به اذعان کارشناسان سازمان امور مالیاتی مدت زمان پاسخ به استعلامات مربوط به صدور و تمدید کارت بازرگانی در حال حاضر کمتر از ۴ روز کاری است.

۳-۷. زمانبر بودن صدور کارت بازرگانی به دلیل مشکلات بیمه‌ای و سازمان تأمین اجتماعی

بنا به اذعان برخی از فعالان تجارت خارجی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، مجوزهای دولتی از جمله کارت بازرگانی برای اهداف خاصی تعریف شده است که شایسته نیست از آن به‌عنوان دستاویزی برای وصول حق بیمه و تسویه امور مالیاتی استفاده کرد. اما باید اذعان نمود اکنون به دلیل ناکارآمدی ابزارهای وصول مالیات و بیمه، چاره‌ای جز استفاده از این روش وجود ندارد و همان‌گونه که یک فعال اقتصادی که در حوزه بازرگانی داخلی فعالیت می‌کند ملزم به پرداخت حق بیمه و پرداخت مالیات می‌باشد، به طریق اولی فعالان حوزه تجارت خارجی نیز ملزم به پرداخت موارد فوق هستند. زیرا علاوه بر سودآورتر بودن فعالیت تجارت خارجی نسبت به بازرگانی داخلی، قوانین و مقررات این حوزه (بازرگانی خارجی) نیز سهل‌گیرانه‌تر از بازرگانی داخلی است. بنابراین فعالان حوزه تجارت خارجی همانند آحاد جامعه ملزم به پرداخت حق بیمه و بدهی‌های مالیاتی هستند.

۴-۷. الزام به دریافت کارت بازرگانی برای واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی

الزام به دریافت کارت بازرگانی برای واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی، یکی دیگر از مواردی است که باعث اخذ کارت بازرگانی‌های بدون فایده خواهد شد. زیرا در پروسه انتقال کالا از مناطق آزاد به سرزمین اصلی کلیه حقوق دولت ایفاد می‌شود در واقع این امر اضافه کردن یک سند اضافی به رویه‌های انتقال کالا در محدوده جغرافیایی کشور است.

۵-۷. عدم پالایش کارت‌های بازرگانی و تجار فعال و غیرفعال

یکی دیگر از چالش‌های کارت بازرگانی، عدم تفکیک بین بازرگان فعال و غیرفعال است که هر دو از یک نوع کارت برخوردارند. این عدم پالایش منجر به بروز برخی از سوءاستفاده‌ها از این کارت خواهد شد. با توجه به اینکه در حال حاضر اعتبار کارت‌های بازرگانی فعلی از یک تا پنج سال می‌باشد، با راه‌اندازی سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری وزارت صنعت، معدن و تجارت و اتصال پایگاه‌های مرتبط نظیر ثبت سفارش، سازمان ثبت احوال و ... به این سامانه، می‌توان اطلاعات مربوط به بازرگانان را به‌صورت روزانه مشاهده کرد.

۶-۷. عدم شکل‌گیری ارتباط بین اتحادیه‌های صادراتی و دارندگان کارت بازرگانی

با وجود آنکه تشکلهای صنفی- صادراتی در ایران سابقه نسبتاً طولانی دارند، ولی تاکنون نتوانسته‌اند به‌صورت منسجم و کارآمد ظاهر شده و در رفع موانع صادراتی اقدام چشمگیری انجام دهند. شاید یکی از علل این ضعف نبود سازوکار اجرایی مناسب باشد. با توجه به ظرفیت و پتانسیل بالای اتحادیه‌های صادراتی می‌توان از آنها در شناسایی اولیه فعالان تجارت خارجی و احراز اهلیت و صلاحیت علمی و عملی تجار برای معرفی این افراد به وزارت صنعت، معدن و تجارت استفاده نمود. شاید بتوان گفت نقش اتحادیه‌های صادرکنندگان تخصصی‌تر و حرفه‌ای‌تر از مجامع و اتحادیه‌های صنفی و حتی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران است و با واگذاری این مسئولیت به اتحادیه‌های صادراتی می‌توان تا حدودی تجار واقعی را شناسایی نموده و به مراجع ذیصلاح صدور کارت بازرگانی معرفی کرد. بررسی‌ها حاکی از آن است که اتحادیه‌های صادراتی به‌صورت مباشر خدمات مهمی در زمینه مبادلات کالا به تولیدکنندگان عرضه می‌کنند^۱ و زمینه ورود به بازار بسیاری از تولیدکنندگان که شناختی از بازارهای صادراتی ندارند را برای آنها فراهم می‌نمایند و به نوعی ریسک و تشریفات صادرات را کاهش می‌دهند. کارکرد و نقش اتحادیه‌ها در کشور ترکیه بسیار برجسته است به نحوی که هر صادرکننده لزوماً باید در یکی از سیزده اتحادیه صادراتی^۲ آن کشور عضویت داشته باشد.

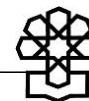
۸. آسیب‌های موجود در زمینه کارت‌های بازرگانی

علی‌رغم اقدامات صورت گرفته در صدور کارت بازرگانی، هنوز آسیب‌های زیادی در زمینه کارت‌های بازرگانی در شرایط فعلی وجود دارد، یکی از مهم‌ترین آسیب‌هایی که در حال حاضر وجود دارد، پدیده «کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای» است.

اگرچه قوانین و مقررات سختگیرانه برای کاهبرداری و سوءاستفاده از کارت‌های بازرگانی و محکومیت‌هایی مانند سه ماه تا دو سال حبس و جریمه دو برابر مالیات برای متخلفان در نظر گرفته شده است، اما سود بسیار بالای دلالتی کارت‌های بازرگانی بسیاری را به صرافت انداخته که دشواری زیاد بوروکراتیک و هزینه اندک اخذ آن را به جان بخرند و با دریافت این کارت آن را در بازار سیاه به قیمت بالایی به فروش برسانند.

۱. حسن‌پور، شهریور ۱۳۸۵.

۲. مقررات نظارت بر صادرات و واردات ترکیه:

۸-۱. پدیده کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای و فرار مالیاتی

وجود کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف اگر چه به دلیل فرار از اجرای فرایندهای دریافت مفاصاحساب بیمه و مالیات انجام می‌گیرد،^۱ اما یکی از عللی که منجر به بروز چنین معزلی می‌شود، عدم بررسی کافی شرایط احراز متقاضیان در هنگام صدور کارت بازرگانی براساس سوابق مالیاتی و رصد مالی فعالان اقتصادی است.^۲

کارت بازرگانی یک سال مصرف اصطلاحاً به کارت‌هایی گفته می‌شود که توسط اشخاص بی‌تجربه در امر تجارت برای اولین بار اخذ شده که در ازای دریافت مبالغی ناچیز در اختیار تجار قرار می‌گیرد. طبیعتاً این گونه کارت‌ها تا زمان تمدید اعتبار مشکلی نداشته و تجاری که به هر دلیل اقدام به استفاده از کارت‌های فوق می‌نمایند، امور بازرگانی خود را با آن انجام داده و نیازی به پرداخت مالیات و تعهدات بیمه وجود نخواهد داشت. موضوع به این صورت است که اشخاص به‌عنوان متقاضی دریافت کارت بازرگانی مراجعه می‌کنند و همه شرایط و لوازم مندرج در آیین‌نامه را فراهم می‌کنند. یعنی مثلاً مدرک مربوط به محل کار را ارائه می‌کنند که در اغلب موارد آدرس‌های ارائه شده خارجی ندارد و از سوی دیگر اتاق بازرگانی نیز آدرس‌های فوق را صحت‌سنجی نمی‌نماید، بدهی مالیاتی و یا گمرکی ندارند، مدرک تحصیلی متناسب دارند و...؛ در چنین شرایطی و از آنجایی که همه اشخاص از حقوق برابر شهروندی برخوردار هستند، اتاق بازرگانی مطابق آیین‌نامه موظف است به صدور کارت بازرگانی برای چنین شخصی اقدام کند. کارت بازرگانی صادر شده برای این اشخاص مطابق آیین‌نامه یک‌سال اعتبار دارد. اما نکته اصلی اینجاست که پس از دریافت کارت بازرگانی توسط اشخاص، دیگر نظارت خاصی بر عملکرد وی در طول مدت این یک‌سال انجام نمی‌گیرد. همین مسئله امکان صورت گرفتن تخلفات گسترده در این زمینه را به‌وجود آورده است. در بسیاری از موارد دسترسی به اشخاص صاحب کارت یک‌سال مصرف به آسانی ممکن نبوده (به دلیل آدرس جعلی که هنگام صدور به اتاق بازرگانی ارائه نموده‌اند) و در بسیاری از موارد نیز اشخاص دارنده کارت بازرگانی در دورافتاده‌ترین روستاهای کشور ساکن بوده و تنها از طریق کارت بازرگانی امرار معاش می‌کنند. مشکل این است که بسیاری از آنها پس از مدتی به پرداخت بدهی‌های مالیاتی، قاچاق گمرکی و جرائم آنها محکوم می‌شوند. البته گاه پیش می‌آید که دستگاه‌های ذی‌ربط در پیگیری مطالبات خود به‌علت اینکه بیشتر اشخاص طرف حساب آنها بی‌بضاعت هستند به ناچار از پیگیری حقوق حقه دولت

۱. این مشکل تا حدی جدی بوده که در تصویب‌نامه هیئت وزیران در مورد جایگزینی متون جدید بندهای «۲» و «۳» ماده (۱۰) آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات واردات و صادرات مصوب سال ۱۳۸۹ تبصره‌های «۲» و «۴» به بندهای سوم ماده (۱۰) افزوده شد:

تبصره «۲»- هر شخص حقیقی یا حقوقی فقط می‌تواند یک فقره کارت بازرگانی داشته باشد.

تبصره «۴»- دارندگان کارت بازرگانی حق واگذاری آن به غیر برای استفاده از مزایای کارت بازرگانی را ندارند.

۲. طبق نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه دریافت شده با شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ وجود کارت‌های یک‌بار مصرف معلول برخی عوامل و شرایط اقتصادی از جمله سیاست‌های نادرست ارزی و تجاری کشور، پایین بودن برخی نشانگرهای اقتصادی، محیط قانونی و مقرراتی پیچیده و ... است.

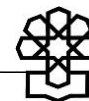
صرفنظر می‌کنند که در نهایت حقوق دولت ضایع می‌شود.

ممکن است شخص صاحب کارت، کارت خود را از طریق اجاره یا وکالت در اختیار شخص دیگری قرار دهد و خودش استفاده‌ای از آن نکند و حتی از چگونگی استفاده از این کارت توسط شخص دیگر هم اطلاع پیدا نکند. به عبارتی اگرچه نام این شخص به عنوان ذی‌نفع کالای تجاری است، اما در واقع ذی‌نفع کالای تجاری شخص دیگری است که با فرار مالیاتی، از این کارت سوءاستفاده می‌کند. شخصی که کارت بازرگانی به نام وی صادر شده است، صرفاً با دریافت مبلغی، کارت بازرگانی خود را به آن شخص دیگر که قصد سوءاستفاده دارد، اجاره می‌دهد.

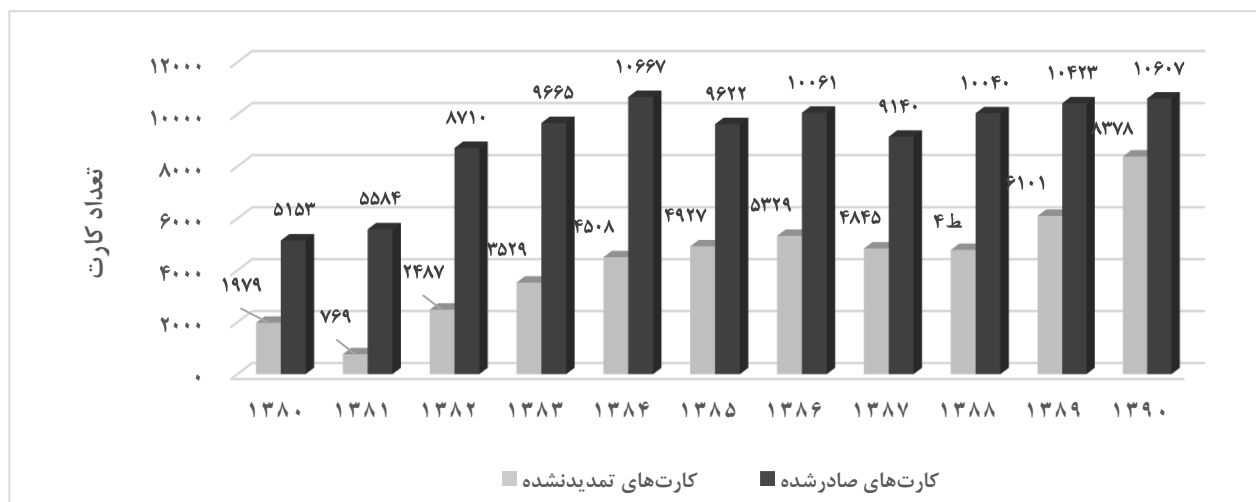
حالت شایع‌تر این است که شخص متقاضی کارت بازرگانی از ابتدا توسط شخص دیگری اجیر می‌شود. یعنی شخصی که می‌خواهد فعالیت بازرگانی انجام دهد ابتدا محلی را برای فعالیت تجاری اجاره می‌کند و سپس به سراغ شخصی می‌رود که شرایط مندرج در آیین‌نامه را جهت دریافت کارت بازرگانی داشته باشد و با دادن مبلغی به وی از او می‌خواهد که به نام خودش به نفع این شخص کارت بازرگانی دریافت نماید. پس از دریافت کارت بازرگانی از آنجایی که دیگر نظارتی بر عملکرد وی در طول این یک سال وجود ندارد، به گونه‌ای دیگر عمل کرده و فرار مالیاتی را در دستور کار خود قرار می‌دهد و یا مثلاً ممکن است اجاره محل انجام فعالیت تجاری را جهت فرار مالیاتی فسخ نماید. به عبارتی دیگر، نکته اصلی در اینجا، تخلفی است که برای شخص وکیل یا اجاره‌کننده کارت بازرگانی در زمینه پرداخت مالیات و عوارض گمرکی فراهم است.

الف) آسیب مربوط به رشد آماری کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای

کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای معمولاً یک‌ساله هستند و یک‌بار گرفته می‌شوند و دیگر تمدید نمی‌شوند. از همین رو تعداد کارت‌های صادر شده و تمدید نشده می‌تواند نشان‌دهنده برآوردی از تعداد این کارت‌ها در کشور باشد. مطابق آمار اتاق بازرگانی، همان‌گونه که در نمودار زیر ملاحظه می‌شود طی دهه ۱۳۸۹ افزایش متقاضیان کارت بازرگانی ارتباط مستقیم با افزایش تعداد کارت‌های تمدید نشده دارد.

نمودار ۱. فراوانی کارت‌های بازرگانی صادر شده و تمدید نشده

شایان ذکر است با توجه به مکاتباتی که با سازمان‌های متولی تمدید و صدور کارت بازرگانی صورت پذیرفت، متأسفانه آمار سال‌های بعد از ۱۳۹۱ در اختیار این مرکز قرار نگرفته است.

ب) پیامدهای وجود کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای

فرار مالیاتی یکی از مهم‌ترین نتایج سوئی است که برای این پدیده وجود دارد. در ادامه آمارهایی از وضعیت فرار مالیاتی صورت گرفته از طریق کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای اشاره شده است.

در حال حاضر وضعیت به‌گونه‌ای است که هر چند این استعلامات از طریق سامانه کارت بازرگانی هوشمند صورت می‌گیرد، اما اشخاص اجاره‌کننده کارت بازرگانی یا شخص وکیل، زمانی نیاز به تسویه حساب با گمرک و سازمان امور مالیاتی پیدا می‌کند که بخواهد همین کارت خود را برای یک‌سال دیگر تمدید کند. در این صورت وی باید برخی مراحل صدور کارت را طی کند و برای تمدید کارت خود مفاصاحساب از سازمان امور مالیاتی، سازمان تأمین اجتماعی و نیز گمرک ارائه نماید. اما اگر شخص مورد اشاره قصد تمدید این کارت را نداشته باشد دیگر چنین مواردی را نیاز نخواهد داشت. به این معنا که آن شخص جهت ادامه فعالیت خود به سراغ شخص سوم می‌رود و همین کار را برای سال بعد تکرار می‌کند. بدهی‌های گمرکی و مالیاتی هم برعهده کسی است که کارت به نام او صادر شده است. زیرا فرد در پایان سال مالی که موظف است اظهارنامه مالیاتی خود را به سازمان مالیاتی ارائه نماید این کار را انجام نمی‌دهد. معمولاً پس از چند سال سازمان امور مالیاتی و همچنین گمرک براساس محتویات پرونده‌ای که برای اشخاص صاحب کارت بازرگانی، مطابق با مدارکی که وی هنگام دریافت کارت بازرگانی ارائه کرده، به دارنده کارت بازرگانی مراجعه می‌نمایند و با شخصی مواجه می‌شوند که از بدهی مالیاتی و گمرکی معمولاً سنگین خود بی‌خبر است و معمولاً دارایی چندانی هم برای پرداخت این بدهی ندارد. از طرفی تعداد چنین پرونده‌هایی در حال حاضر زیاد است و مطابق آمارهای دریافت شده از مراجع رسمی از جمله

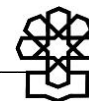
سازمان امور مالیاتی و ... قسمت قابل توجهی از بدهی‌ها و معوقات مالیاتی و گمرکی از همین نوع هستند. سوءاستفاده از کارت بازرگانی در سال‌های اخیر و رشد بی‌سابقه کارت‌های اجاره‌ای در کشور خصوصاً در دوران تحریم، باعث ضررهای فراوانی برای دولت شده است. از جمله می‌توان به عدم پرداخت مالیات، عدم پرداخت حقوق گمرکی، عدم شفافیت بخش تجاری، قاچاق کالا و ارز و ... اشاره کرد. مطابق برخی آمارها کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف طی یک‌سال فعالیت خود، به‌طور متوسط ۹۰ برابر کارت‌هایی که تمدید می‌شوند، واردات انجام می‌دهند.^۱ این مسئله نشان‌دهنده تشدید آثار مخرب این کارت‌ها در سال‌های اخیر است. به‌عبارت دیگر با علم به اینکه شخص دارنده کارت بازرگانی یک‌سال مصرف قصد عدم پرداخت حقوق دولت را دارد، سعی بر آن دارد که حداکثر استفاده از کارت‌های مزبور را نماید.

طبق گزارش معاونت نظارت و بازرسی وزارت صنعت، معدن و تجارت منتهی به ۱۳۹۶/۱۰/۳۰، معوقات مالیاتی اشخاص حقیقی و حقوقی دارنده کارت بازرگانی مجموعاً بالغ بر ۲۸ هزار میلیارد تومان بوده که از این مبلغ حدود ۹ هزار میلیارد تومان مربوط به اصل مالیات متعلقه و مبلغ ۱۹ هزار میلیارد تومان مربوط به جرائم تعلق یافته است^۲ که این رقم بیش از ۴۲ درصد مجموع مالیات مستقیم و کالا و خدمات وصول شده کشور در سال ۱۳۹۴ است. همچنین به لحاظ تعداد پرونده دارای بدهی معوق، اداره کل امور مالیاتی استان آذربایجان شرقی با ۳۰۷۲ فقره و اداره کل امور مالیاتی شمال استان تهران با ۱۰ فقره به‌ترتیب بیشترین و کمترین پرونده را دارا هستند. همچنین اداره کل امور مالیاتی استان گیلان و اداره کل امور مالیاتی استان خراسان جنوبی به‌ترتیب با ۱۳/۵ و ۰/۱ میلیارد ریال دارای بیشترین و کمترین میزان سرانه بدهی مالیاتی پرونده‌های مربوط به دارای کارت بازرگانی هستند.

براساس نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران^۳ این رقم قبل از برقراری ۴ درصد مالیات علی‌الحساب از واردکنندگان بوده است و بعد از این برقراری عملاً فرار مالیاتی منتفی شده است. البته در پاسخ به این نکته می‌توان با رجوع به اخبار و آمارهای سازمان‌های ذی‌ربط از جمله سازمان امور مالیاتی و ... این ادعا را رد کرد و به جرئت می‌توان اذعان نمود علی‌رغم برقراری ۴ درصد مالیات علی‌الحساب کمافی‌السابق فرار مالیاتی و سوءاستفاده از کارت بازرگانی همچنان پابرجاست.

در بررسی ۳۱ اداره کل امور مالیاتی تا پایان عملکرد سال ۱۳۹۱، آمارها حاکی از آن است که حدوداً ۸۴ درصد پرونده‌های مربوط به کارت بازرگانی، مربوط به اشخاص حقیقی است. رقم کل بدهی‌های مربوط به پرونده‌های کارت بازرگانی در این ۳۱ اداره کل امور مالیاتی برابر با **۵۲,۷۵۵ میلیارد ریال** است که ۴۵,۲۹۲ میلیارد ریال از این بدهی مربوط به اشخاص حقیقی و ۷,۴۶۳ میلیارد

۱. مصاحبه‌های صورت گرفته با تنی چند از فعالان تجارت خارجی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران.
 ۲. گزارش معاونت نظارت و بازرسی وزارت صنعت، معدن و تجارت با عنوان «بررسی نحوه صدور و تمدید کارت بازرگانی طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶»، ص ۵۲.
 ۳. طی نامه دریافت شده با شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲.

ریال آن به اشخاص حقوقی تعلق دارد. یعنی اشخاص حقیقی با داشتن ۸۴ درصد از پرونده‌های مالیاتی مربوط به کارت بازرگانی، ۸۶ درصد از کل بدهی‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

در اینجا لازم است به پدیده تعارض منافع در حوزه کارت‌های بازرگانی هم اشاره‌ای کرد. زیرا ممکن است صادرکنندگان کارت‌های بازرگانی به‌نوعی با استفاده‌کنندگان از این کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف، اشتراک منافی داشته باشند که ضرورت بررسی عمیق فرایند و ساختار صدور چنین کارت‌هایی را نشان می‌دهد.

ج) دلایل وجود معضلی به نام «کارت بازرگانی اجاره‌ای»

در رابطه با دلایل وقوع این پدیده دو مطلب وجود دارد. یکی مربوط به شرایطی است که تحقق آن را ممکن میکند و دیگری مربوط به انگیزه‌هایی است که بازرگانان از انجام این کار دارند. در ادامه برخی از دلایل ذکر می‌شود.

• خلأهای قانونی

یکی از عللی که موجب به‌وجود آمدن چنین شرایطی می‌شود، خلأهای قانونی است که در این حوزه وجود دارد. یکی از این خلأها، آزاد بودن استفاده اشخاص از کارت بازرگانی دیگران است. هرچند در بعد عملیاتی و اجرایی تشخیص چنین مسئله‌ای مشکل است و به سادگی نمی‌توان تفاوت هویت واردکنندگان با کارت بازرگانی مورد استفاده آنها را در سطح کلان کشور مشخص نمود، اما با وضع قوانین و مقرراتی در زمینه ممنوعیت استفاده از کارت بازرگانی سایرین، شاید بتوان اقداماتی در راستای کاهش این پدیده انجام داد (برای مثال می‌توان از اثر انگشت اشخاص صاحب کارت به‌عنوان عاملی جهت مقابله با جعل استفاده کرد که می‌تواند زمان ثبت سفارش واردات کالا مورد استفاده قرار گیرد)؛ وضع جریمه‌ها و مجازات‌های قابل توجه برای هر دو طرف به خصوص کسی که کارت بازرگانی را دریافت می‌کند، نیز می‌تواند به‌عنوان عاملی بازدارنده در این زمینه باشد که البته طراحی سازوکار چنین اقدامی، نیاز به بررسی دقیق‌تری دارد.

در برخی کشورهای دیگر سنگین‌ترین مجازات‌ها برای متخلفان مالیاتی وجود دارد و گاهی آنها را از حقوق شهروندی محروم می‌کنند. درحالی که در ایران سنگین‌ترین مجازات این اشخاص شاید ممنوعیت خروج از کشور باشد. البته اجرای مجازات‌های سنگین مانند کشورهای مورد اشاره، احتیاج به زیرساخت‌های متناسب دارد و نیاز به شبکه جامع اطلاعات اقتصادی پیرامون فعالیت‌های اقتصادی اشخاص وجود دارد.

• نبود اطلاعات کافی در بین مردم

یکی از دلایلی که در این زمینه وجود دارد نبود اطلاعات کافی در بین مردم است. اینکه اشخاصی در ازای دریافت مبلغ پولی، که طبق گزارش‌های غیررسمی ارقامی بین پنجاه تا صد میلیون ریال است، دچار بدهی‌های میلیاردی می‌شوند، به بی‌اطلاعی عمومی در این زمینه برمی‌گردد. اشخاصی که کارت بازرگانی را به نام خود دریافت نموده و در اختیار دیگران قرار می‌دهند، از عواقب آن اطلاع کافی ندارند و توسط بازرگانان اصلی اغفال می‌شوند. مواردی داریم که مثلاً به نام یک پیرزن در یک روستای دورافتاده،

حجم بالایی از تجارت صورت گرفته و بدهی‌های مالیاتی و گمرکی برای وی ایجاد شده است. در این موارد اشخاص به دلیل بی‌اطلاعی، با گرفتن مبلغی ناچیز، مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند. به هر حال آنچه که در عمل اتفاق می‌افتد این است که سازمان امور مالیاتی و گمرک با حجم زیادی از پرونده‌های مربوط به بدهی‌های مالیاتی و گمرکی مواجه است که متهمان نیز توان پرداخت بدهی‌های خود را ندارند.

• نبود نظارت بر عملکرد بازرگانان در طول سال

همان‌گونه که در بخش‌های قبلی نیز عنوان شد، وقتی که شخص پس از اینکه حائز شرایط مندرج در آیین‌نامه برای دریافت کارت بازرگانی می‌گردد، ثبت‌نام نموده و کارت خود را دریافت می‌کند. اما شرایط به‌گونه‌ای است که شخص پس از دریافت کارت بازرگانی به حال خودش رها شده و عملکرد وی در طول سال نیز رصد نمی‌گردد. این مسئله زمینه را برای سوءاستفاده از کارت و واگذاری آن به دیگران فراهم می‌کند. به هر حال نبود سازوکاری جهت نظارت بر عملکرد دارندگان کارت‌های بازرگانی ایجاد مشکل کرده است و خلأ وجود نهادهای متولی پاسخگو کاملاً محسوس است.^۱

• علت گسترش کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای از منظر برخی از بازرگانان

راجع به دلایل وجود این پدیده، چیزی که ابتدا به نظر می‌رسد این است که بازرگانان جهت کسب منفعت بیشتر و نپرداختن مالیات و عوارض گمرکی، از خلأهای قانونی و نظارتی استفاده نموده و چنین اقدامی را مرتکب می‌شوند. اما خود بازرگانان نظر دیگری دارند و ضمن تأیید گسترش چنین وضعیتی، عواملی را برای وقوع این پدیده برمی‌شمرند.

بررسی‌های میدانی نشان می‌دهد تعداد قابل توجهی از بزرگ‌ترین تجار کشور که سهم

قابل ملاحظه‌ای از تجارت سالیانه کشور توسط آنها صورت می‌گیرد، حجم تجارت رسمی ثبت

شده به نام آنها بسیار اندک است و علت این امر، همین پدیده استفاده از کارت‌های بازرگانی

صادر شده به نام دیگران است. البته همه این اشخاص به قصد فرار مالیاتی این کار را نمی‌کنند و اتفاقاً

تعدادی از آنها در پایان سال، مالیات مربوط به فعالیت اقتصادی خود را پرداخت می‌کنند، اما با این وجود

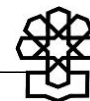
حاضر به دریافت کارت بازرگانی به نام خود نیستند. این در شرایطی است که مجموع هزینه‌هایی که

بازرگان اصلی باید جهت صدور کارت بازرگانی (در صورتی که بخواهد کارت را به نام خود دریافت

کنند) پردازد از چهار میلیون ریال تجاوز نمی‌کند؛ اما وی حاضر است هزینه‌ای در حدود بیست

برابر این مبلغ را پردازد و کارت بازرگانی را به نام شخص دیگری داشته باشد.

۱. براساس نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۳/۱۲، تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت به منزله تأیید عملکرد اتاق است در الی که نمی‌توان به‌صرف اینک چون وزارت صنعت، معدن و تجارت مدارک يك شخص را براي صدور تأیید نموده تمامی تخلفات صورت گرفته را نیز معطوف به وزارت صنعت، معدن و تجارت نمود.

طبق مصاحبه‌هایی که با برخی از بازرگانان برجسته صورت گرفته، آنها معتقدند که انگیزه منفعت‌طلبی به تنهایی باعث استفاده از کارت بازرگانی اجاره‌ای نمی‌شود، بلکه عوامل دیگری هم هستند که برای بازرگانان مشکل ایجاد می‌کند و موجب می‌شود که بازرگانان اصلی کارت بازرگانی را به نام خود نگیرند. به این معنا که در مسیر انجام تجارت مشکلاتی برای بازرگانان به وجود می‌آید که موجب می‌شود آنها با وجودی که قصد فرار مالیاتی ندارند و نمی‌خواهند مرتکب چنین تخلفات شوند، اما باز هم کارشان به جایی می‌رسد که ترجیح می‌دهند که خودشان مباشرتاً اقدام به دریافت کارت بازرگانی نکنند و از کارتهای صادر شده به اسم اشخاص دیگر استفاده نمایند. این عوامل پس از بررسی‌های جامع و میدانی که قسمتی از آنها توسط اتاق بازرگانی صورت گرفته است، به صورت کلی در سه دلیل عمده دسته‌بندی شده‌اند. در ادامه اشاره مختصری به هر یک خواهیم داشت.

۲-۸. مشکلات نظام مالیاتی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای

هرچند که هدف گروهی از بازرگانان از گرفتن کارت بازرگانی به نام دیگران، فرار مالیاتی است، اما اشخاص دیگری هم هستند که تعدادشان کم هم نیست و خودشان قصد پرداخت مالیات را هم دارند، اما پس از اینکه میزان مالیات «علی‌الحساب» را در ابتدای کار پرداخت می‌کنند، در ادامه کار و در جریان فرایند محاسبات مالیاتی، از سوی برخی مأمورین مالیاتی، مالیات بازرگانان «علی‌الرأس» می‌شود. در نتیجه برای این اشخاص شرایطی به وجود می‌آید که میزان مالیات پرداختی آنها افزایش یافته در برخی موارد فعالیتشان با سود اندک همراه خواهد بود. این وضعیت، انگیزه بازرگان برای فعالیت اقتصادی را از بین می‌برد. علت چنین شرایطی نیز ممکن است محاسبه نادرست مالیات و کارشکنی‌هایی باشد که مأمورین مالیاتی انجام می‌دهند.^۱ از این رو بازرگانان ترجیح می‌دهند از کارت‌های بازرگانی دیگران (یک سال مصرف) استفاده نمایند.

۳-۸. مشکلات نظام گمرکی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای

یکی از مشکلاتی که بازرگانان در فرایند انجام واردات از آن گله‌مند هستند مربوط به سازوکار گمرک در محاسبه حقوق گمرکی هنگام ترخیص کالاهای وارداتی است. بدین صورت که در هنگام ترخیص یک برآورد کلی (نه به صورت دقیق) از ارزش کالاها صورت می‌گیرد و مطابق آن و براساس تعرفه‌های گمرکی، حقوق گمرکی کالاها محاسبه می‌شود و مبلغی به عنوان علی‌الحساب از بازرگان دریافت می‌شود. اما طبق آیین‌نامه‌های گمرکی، گمرک می‌تواند تا چند سال بعد به آن شخص مراجعه نماید (طبق آدرسی که شخص هنگام اخذ کارت بازرگانی ارائه نموده است) و برآورد دیگری از ارزش کالاهای وارد شده توسط شخص داشته باشد به این معنا که ممکن است گمرک عنوان کند

محاسبه اولیه صحیح نبوده و بازرگان را مجبور به پرداخت مبالغ بیشتری به‌عنوان حقوق گمرکی نماید. این درحالی است که بازرگانان کالاهایی را که وارد می‌کنند، متناسب با قیمت خرید، هزینه‌های حمل‌ونقل و نیز هزینه‌های گمرکی پرداخت شده و با در نظر گرفتن سود مشخصی برای خود قیمتگذاری کرده و کالا را به فروش می‌رسانند. اما در ادامه با شرایطی مواجه می‌شوند که گمرک مبلغ بیشتری را تحت عنوان مابه‌التفاوت حقوق ورودی از آنها به‌عنوان حقوق گمرکی مطالبه می‌نماید. در چنین شرایطی بازرگانان ترجیح خواهند داد که با استفاده از خلأ موجود در کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف که در آن آدرسها به‌ندرت صحت‌سنجی می‌شود خود را از مواجهه با گمرک به هر طریق ممکن دور کنند.

۴-۸. مشکلات سازمان تأمین اجتماعی و گرایش به سمت کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای

یکی دیگر از انگیزه‌های استفاده از کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف، موضوع تسویه حساب با سازمان تأمین اجتماعی است.^۱ بازرگانی که متقاضی دریافت کارت بازرگانی است باید از سازمان تأمین اجتماعی برگه مفصاحساب داشته باشد. تسویه حساب بازرگانان با سازمان تأمین اجتماعی عمدتاً در زمینه پرداخت سهمی از حق بیمه کارگران است و به بازرگانانی که در فعالیت اقتصادی خود کارگرانی را به کار می‌گیرند مرتبط می‌شود. درحال حاضر از حق بیمه ۳۰ درصدی، ۷ درصد آن را کارگر و ۲۳ درصدش را کارفرما پرداخت می‌کند. عمده این موارد مربوط به کارخانه‌دارانی است که مواد اولیه مورد نیاز برای تولیدات خود را وارد می‌کنند و برای این منظور نیاز به کارت بازرگانی دارند.

در اینجا نیز مشکلاتی شبیه به آنچه که در گمرک و سازمان امور مالیاتی پیش می‌آید، وجود دارد. به این معنا که سازمان تأمین اجتماعی مفصاحساب را براساس محاسبات دقیق صادر نمی‌کند و ابتدا یک مفصاحساب را به‌صورت موقت صادر می‌کند تا بازرگان بتواند برای دریافت کارت بازرگانی اقدام نماید، اما پرونده متقاضی تا چند سال مفتوح می‌ماند و ممکن است در آینده تأمین اجتماعی به وی مراجعه نموده و ادعا نماید که او مبالغی را به تأمین اجتماعی بدهکار است و از این طریق برای بازرگان مشکلاتی پدید می‌آید. همین امر انگیزه استفاده از کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف را افزایش می‌دهد. البته به اعتقاد برخی از کارشناسان، الکترونیکی کردن سامانه‌های فوق در راستای کاهش زمان صدور کارت بازرگانی و امکان استعلام گرفتن به‌صورت برخط می‌تواند تا حدودی چالش‌های کارت بازرگانی را مرتفع کند.

۱. ماده (۳۷) قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۰۲ - وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی، همچنین شهرداری‌ها و اتاق‌های اصناف و سایر مراجع ذی‌ربط مکلفند درموقع تقاضای تجدید پروانه کسب یا هر نوع فعالیت دیگر مفصاحساب پرداخت بیمه را از متقاضی مطالبه نمایند. در هر حال، تجدید پروانه کسب موکول به ارائه مفصاحساب پرداخت حق بیمه می‌باشد.

۹. تجربه‌های خارجی در زمینه ابزارهای جایگزین کارت بازرگانی

بررسی تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد در بیشتر کشورهای جهان مدارکی برای شناسایی بازرگانان در حوزه تجارت خارجی وجود دارد. هرچند این مدارک صرفاً برای شناسایی بوده و ماهیت کارت بازرگانی ندارد و هر شرکتی که بخواهد در امر تجارت خارجی ورود کند باید مجوز (licencse) داشته باشد که چیزی شبیه مجوز صادرات و واردات است.^۱ گاه این مجوزها بسته به نوع کشورها برای انجام فعالیت در یک زمینه خاص صادر می‌شود (مانند امارات) و گاه در برخی از کشورها (مانند آلمان) مجوز به‌طور کلی و به‌صورت عمومی صادر می‌شود. رویه غالب در زمینه تجارت خارجی این است که برای اکثر کالاها نیازی به دریافت مجوز نیست، اما درخصوص برخی کالاهای خاص مانند داروها، مواد غذایی، محصولات با کاربردهای دوگانه نظامی و ... باید مجوز خاصی از نهاد دولتی متولی این امر اخذ شود.^۲ به‌علاوه از کارت بازرگانی و یا مجوز واردات و صادرات جز در موارد خاص، استفاده نمی‌شود. برای مثال در آمریکا برای انجام واردات کالا نیازی به گرفتن مجوز خاصی نیست و هر شخص مقیم دارای پرونده مالیاتی می‌تواند نسبت به واردات کالا اقدام نماید. در کره جنوبی نیز واردات همه اقلام بجز اقلامی که در فهرستی مشخص از سوی دولت اعلام می‌شود، بدون مجوز خاصی انجام می‌شوند. همچنین برای واردات اقلام دارویی نیاز به تأیید مرجع ذی صلاح است. در ادامه وضعیت برخی از کشورها به‌صورت تفصیلی بیان می‌شود.

الف) ترکیه

در ترکیه، مقررات صادراتی براساس «دستور العمل نظام صادراتی»^۳ منتشره در سال ۱۹۹۶ است. در این کشور همه کالاها بجز کالاهایی که صادرات آنها براساس قانون، احکام و توافقات بین‌المللی ممنوع است، در چارچوب دستورالعمل نظام صادراتی کشور ترکیه، می‌توانند به‌طور آزاد صادر شوند و نیازی به کسب مجوز ندارند.^۴

سابقاً در ترکیه برای واردات باید مجوز اخذ می‌شد و یک بانک نیز صلاحیت واردکننده را تأیید می‌کرد که این نظام از سال ۱۹۹۶ ملغی شده و امروزه برای واردات تمام کالاها، صرفاً یک شماره وارداتی کفایت می‌کند مگر در موارد خاص نظیر کالاهای پرخطر که تنها توسط سازمان‌های ذی‌ربط و مؤسسات مجاز قابل وارد شدن است و یا باید تأییدیه اداره امنیت عمومی برایشان صادر شده باشد. همچنین تا سال ۲۰۱۱ نیز «گواهی کنترل»^۵ برای اکثر محصولات غذایی و غیرغذایی باید اخذ می‌شد که یک مجوز

۱. ضیاءبیگدلی، ۱۲۹، ص ۱۸.
۲. شفیع‌بی، بی‌تا، ص ۱۶.

3. Export Regime Decree
<http://en.deik.org.tr>
5. Control Certificate

۴. به نقل از سایت هیئت روابط اقتصادی خارجی ترکیه:

وارداتی بوده و قابل واردات بودن کالا را تعیین می‌کرد. از این سال به بعد، این گواهی کنترل فقط به حیوانات، محصولات حیوانی و برخی گیاهان و بذرها و ... اختصاص پیدا کرده است. امروزه در ترکیه، استفاده از حق‌العمل کار گمرکی الزامی نیست و هر شخص حقیقی یا حقوقی دارای شماره مالیاتی امکان واردات دارد. به جهت اهداف نظارتی، برای واردات پارچه و پوشاک، سازوکار ثبت‌نام خاصی پیش‌بینی شده است و برای کسب گواهینامه واردات این کالاها، متقاضی باید اطلاعات تماس شرکت صادرکننده، اندازه شرکت و میزان فروش آن (شامل فروش به سایر مقاصد صادراتی) و گواهینامه‌های کیفیت بین‌المللی را ارائه دهد.^۱

همچنین مدارک مورد نیاز برای واردات عبارتند از: فاکتور یا سیاهه خرید تجاری، گواهی مبدأ، بارنامه حمل کالا و پیش‌فاکتور. همچنین برای کالاهای خاص نظیر کالاهای کشاورزی گواهی سلامت کالا و برای واردات کالاهایی نظیر نوشیدنی‌های الکلی و تنباکو، لوازم بهداشتی و دارویی مجوزهای دیگری از سازمان‌های مرتبط لازم است. علاوه بر این موارد، برای کالاهایی که ملاحظات زیست‌محیطی دارند، کسب مجوز از وزارت محیط زیست نیز نیاز است.^۲

نمودار ۱. فرایند دریافت مجوز فعالیت‌های تجاری در ترکیه

مأخذ: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۹۳.

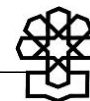
ب) چین

براساس ماده (۹) قانون تجارت خارجی چین^۳ اشتغال به فعالیت در زمینه صادرات و واردات کالا یا تکنولوژی در چین نیازمند ثبت‌نام در اداره تجارت خارجی تحت نظارت شورای دولتی یا اداراتی است که مطابق مقررات تعیین می‌شوند. البته در برخی موارد براساس قوانین و مقررات و نظر اداره تجارت خارجی تحت نظارت شورای دولتی نیاز به ثبت‌نام وجود ندارد. براساس این ماده چنانچه ثبت‌نام در موارد لازم

1. Turkey's Trade Policy Review, WTO, 2016, at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s331_e.pdf, last visited: 06/29/2107
www.globaltrade.net

۲. به نقل از

3. <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/policyrelease/internationalpolicy/200703/20070304473373.html>

صورت نگیرد گمرکات مجاز به انجام فرایندهای مربوط به اظهارنامه بازرسی و ترخیص کالاهای صادراتی و وارداتی مربوطه نیستند. شایان ذکر است تجارت خارجی برخی کالاها مانند غذا، دارو و تجهیزات پزشکی نیاز به مجوز خاص دارند که باید در مرحله تأسیس شرکت، درخواست شوند و مؤسس موظف است قبل از اینکه مجوز بازرگانی به وی اعطا شود، مجوز خاص این کالاها را دریافت نماید.

اما در زمینه مجوز واردات شایان ذکر است که در چین بسیاری از کالاها به هیچ‌گونه مجوزی نیاز ندارند. در مورد آن دسته از کالا هم که مجوز نیاز است، اعطای مجوز از سه طریق انجام می‌شود. یا از طریق اداره مجوز واردات مجوز صادر می‌گردد؛ یا از طریق اداره تعیین نرخ تعرفه واردات مجوز اعطا می‌شود و یا اینکه مجوز به صورت خودکار داده می‌شود.

۱. روش اول: مدیریت مجوز واردات

برای کلیه محصولاتی که دارای محدودیت وارداتی هستند مانند محصولات شیمیایی قابل استفاده در ساخت سلاح نظامی، داروهای سمی و مواد آسیب‌رسان به لایه اوزن، قابل اجراست. این مجوز توسط وزارت بازرگانی صادر می‌شود و برای یک سال معتبر است. فهرست کالاهای نیازمند مجوز واردات هر ساله از سوی وزارت بازرگانی اعلام می‌گردد.

۲. روش دوم: سهمیه نرخ تعرفه واردات

نوعی سیاست تجاری است که به‌عنوان ابزاری جهت حمایت از تولیدات داخلی در برابر کالاهای مشابه وارداتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش، یک آستانه مقداری (سهمیه) تعیین می‌شود. در صورتی که میزان واردات کالای مورد نظر پایین‌تر از مقدار آستانه باشد، نرخ تعرفه گمرکی آن پایین (برخی اوقات حتی صفر) خواهد بود. در صورتی هم که واردات بالاتر از مقدار سهمیه تعیین شده، نرخ تعرفه بسیار بالاتری به آن تعلق می‌گیرد. در حال حاضر در چین این ابزار در خصوص واردات کتان، گندم، شکر، پشم و کود شیمیایی به کار گرفته می‌شود.

۳. روش سوم: اعطای مجوز واردات خودکار

این روش مربوط به کالاهای بدون محدودیت وارداتی اما نیازمند بازرسی است که شامل ماکیان، روغن سبزیجات، مشروبات الکلی، تنباکو، پنبه‌نسوز، مس، سنگ معدن، زغال سنگ، ماده اولیه پلاستیک، لاستیک طبیعی، لاستیک سینتتیک، کاغذ باطله، الیاف سلولزی، آلومینیم، محصولات الکترونیکی و مکانیکی، سنگ آهن، نفت خام، نفت فراوری شده، آفت‌کش، کود شیمیایی، لاستیک وسایط نقلیه، ورق‌های پلی‌استر، استیل و تریلن می‌شود.

در ژانویه ۲۰۰۵ چین کلیه محدودیت‌های کمی را بر روی واردات حذف کرد و محصولاتی که قبلاً شامل محدودیت واردات می‌شدند در حال حاضر به گروه واردات آزاد یا اعطای مجوز خودکار تبدیل شده‌اند. اما در زمینه صادرات، در چین مجوز نیاز است و صادرکنندگان برای صادرات کالاها باید مجوز

اختصاصی داشته باشند یا اینکه از مجوز یک شرکت دیگر استفاده کنند. وزارت بازرگانی و اداره کل گمرک به‌طور مشترک جهت ایجاد محدودیت روی برخی کالاهای خاص، هر ساله دفترچه کالاهایی که هدف محدودیت صادراتی قرار می‌گیرند، را با انتشار دفترچه‌ای مشخص می‌کنند و برای آنها سیستم مدیریت اعطای مجوز صادراتی را اجرا می‌کنند. وجود این مجوز باعث می‌شود تا اولاً پس از اطمینان از تأمین نیاز مصرفی داخل کشور چین کالا صادر گردد و ثانیاً اعطای مجوز فوق منوط به رعایت برخی استانداردهاست که باعث می‌شود برند کالای فوق در کشور مقصد به تدریج معتبر شود و قدرت رقابت‌پذیری یابد.

در حال حاضر، مقامات مسئول برای پذیرش و صدور مجوز صادرات عبارتند از: وزارت بازرگانی، نماینده مخصوص وزارت بازرگانی در دفاتر مستقر در بندرهای مهم، واحد اجرایی وزارت بازرگانی در ایالت‌ها، مناطق خودمختار و شهرداری‌هایی که به‌طور مشخص در برنامه دولت تعیین شده‌اند. صدور مجوز که براساس کالا و طبقه‌بندی منطقه‌ای است، توسط مقام ذی‌ربط، ظرف سه روز کاری پس از تکمیل و تحویل فرم درخواست مجوز انجام می‌شود. فرم درخواست مجوز صادرات در ۴ نسخه تهیه می‌شود که سه نسخه از آن متعلق به متقاضی بوده و پس از تأیید توسط مقامات مسئول با استفاده از آنها رویه‌های مرتبط با اظهارنامه‌های گمرکی و تسویه بانکی قابل انجام خواهد بود.

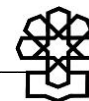
ج) اتریش

در اتریش برای تجارت به مجوز تجاری نیاز است که توسط اتاق صنایع و بازرگانی صادر می‌شود. مجوز تجاری برای اشخاص حقیقی در صورت باطل شدن آن و یا مرگ شخص، فاقد اعتبار خواهد بود. فرایند دریافت مجوز تجاری الکترونیکی است و باید مراحل دریافت پروانه تجاری، تعیین نوع تجارت، تعیین محل تجارت، ثبت تجارت‌های انجام شده و ...^۱ طی شوند.

د) روسیه

هیچ الزام ثبت‌نامی خاصی (نه به‌صورت کارت بازرگانی و نه مجوز تجارت) برای واردکنندگان و صادرکنندگان وجود ندارد. البته برای کالاهای خاص مشمول کنترل، اخذ مجوز برای صادرات یا واردات ضروری است.

به موجب قانون امور گمرکی روسیه، واردکنندگانی که شرایط خاصی را برآورده سازند، از رویه‌های گمرکی ساده‌تری بهره‌مند خواهند بود. برخی از این شرایط عبارتند از: ارائه ضمانتنامه برای پرداخت تعرفه مالیات، فعالیت اقتصادی خارجی به مدت حداقل یک سال، نداشتن بدهی مالیاتی یا تعهدات ایفا نشده در خصوص حقوق گمرکی، نداشتن تخلفات گمرکی مکرر (دو یا بیشتر) در یک سال اخیر، نداشتن سابقه

محکومیت به جرائم کیفری برای مدیران ارشد شرکت و کارمندان دخیل در امور گمرکی و استفاده از یک نظام حسابداری که مأمورین گمرکی را به راستی‌آزمایی اطلاعات ارائه شده برای ترخیص کالاها قادر سازد.^۱

ه) امارات متحده عربی

واردات و صادرات در امارات متحده عربی منوط به داشتن مجوز بازرگانی و کد بازرگانی است که توسط اداره گمرک امارت صادر می‌شوند و در سراسر امارات متحده معتبرند. مجوز بازرگانی تنها برای اتباع امارات عربی یا شرکت‌هایی صادر می‌شود که در این کشور تأسیس شده باشند و ۵۱ درصد سهامشان متعلق به اتباع همین کشور باشد.

از سال ۲۰۰۷، برنامه کارت طلایی توسط گمرک ابوظبی اجرا شده است که براساس معیارهایی مانند حسن سابقه در تبعیت از قوانین و مقررات، فرایندهای وارداتی ساده‌تری را برای شرکت‌های فوق اعطا می‌کند. همچنین واردکنندگان برای برخی کالاها مانند تسلیحات نظامی، مواد غذایی، تجهیزات ارتباطی از راه‌دور، مشروبات الکلی، تنباکو و ... باید مجوز لازم را قبل از واردات از نهادهای مربوطه اخذ نمایند.^۲ به‌نظر می‌رسد وجود و یا نبود کارت بازرگانی (فیزیک کارت) در مقطع فعلی موضوعیت ندارد، زیرا لازمه جلوگیری از بروز تخلفات ناشی از صدور و تمدید کارت بازرگانی، اصلاح برخی فرایندها و شرایط صدور کارت فوق است که در ادامه بدان اشاره شده است. به‌علاوه به‌نظر می‌رسد علی‌رغم اینکه بسیاری از کشورها فیزیکی کارت را حذف نموده‌اند و یا اصلاً چیزی به اسم کارت بازرگانی ندارند، حذف کارت بازرگانی چه بسا منجر به ضربات جبران‌ناپذیری به پیکره اقتصاد شود. زیرا در حال حاضر بسیاری از احکام حوزه اقتصاد منوط به داشتن کارت بازرگانی شده و با حذف آن تکلیف قوانین فوق‌الخصوص در مقطع فعلی، در حاله‌ای از ابهام فرو خواهد رفت. البته اگر کارت فوق‌الکترونیکی شود از منظر سهولت فضای کسب‌وکار مفید خواهد بود. بنابراین لازم است اقدامات پیشینی صورت پذیرد که در قسمت پیشنهادها به آنها اشاره شده است.

جمع‌بندی و ارائه پیشنهادها

الف) جمع‌بندی

کارت بازرگانی مجوزی برای انجام فعالیت‌های بازرگانی نظیر انجام واردات، صادرات و ... است. یکی از مشکلات عمده که هم‌اکنون در زمینه کارت بازرگانی وجود دارد پدیده‌ای است که به کارت‌های بازرگانی اجاره‌ای معروف شده است. به گونه‌ای که برخی بازرگانان با استفاده از کارت‌های بازرگانی صادر شده به نام دیگران به فعالیت تجاری می‌پردازند و زمینه فرار مالیاتی

1. Russia's Trade Policy Review, WTO, 2016, at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s345_e.pdf, last visited: 06/29/2017

۲. ضیاءبیگدلی، ص ۲۳.

و عدم پرداخت حقوق گمرکی نیز از این مسیر فراهم می‌شود.

موضوع کارت بازرگانی و ضرورت و یا عدم ضرورت بازرگانی در الزامات آن مسئله‌ای است که هر از چند گاهی مورد توجه صاحب‌نظران این حوزه قرار می‌گیرد. مطالعات تطبیقی حاکی از آن است که در کشورهای دارای اقتصاد باز، یک سند و مدرک دولتی برای متقاضی فعالیت در عرصه تجارت خارجی صادر می‌گردد که بیشتر جنبه شناسایی دارد، اما در برخی از کشورهای دارای اقتصاد نسبتاً بسته دولتی شرایط سخت و پیچیده‌ای برای ورود متقاضی فعالیت در عرصه صادرات و واردات پیش‌بینی کرده‌اند که البته در ایران موارد کاربرد کارت بازرگانی محدود به تجارت خارجی نشده و در دریافت تسهیلات بانکی، ثبت شرکت، پرداخت مالیات، تسویه حساب تأمین اجتماعی بازرگانان و ... کاربرد دارد.

اگرچه از نظر شکلی و ماهیتی، کارت و اتاق‌های بازرگانی هیچ رابطه‌ای با هم ندارند و لازم نیست اخذ کارت بازرگانی را ضرورتاً منوط به عضویت متقاضی کارت، در اتاق‌ها بدانیم، اما از زمان شکل‌گیری اولین مقررات مربوط به کارت بازرگانی در نظام تجاری کشور دو مقوله اخذ کارت و لزوم عضویت متقاضیان کارت بازرگانی در اتاق‌های بازرگانی با یکدیگر عجین شدند که این موضوع دارای موافقان و مخالفانی است که نظرات هر یک در گزارش بررسی شد.

در مجموع علی‌رغم اقدامات صورت گرفته در صدور کارت بازرگانی، هنوز آسیب‌های زیادی در زمینه کارت‌های بازرگانی در شرایط کنونی وجود دارد. برای رفع آسیب‌های ناشی از کارت‌های مزبور در ادامه پیشنهادهایی برای اصلاح وضعیت موجود ارائه شده است.

ب) ارائه پیشنهادها برای اصلاحی

پیشنهادها برای اصلاحی ذیل با هدف ارتقای کارایی صدور مجوز صادرات و واردات و بسترسازی جهت کاهش تخلفات کارت بازرگانی ارائه می‌شود.

– سپردن کامل مراحل صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی به وزارت صنعت، معدن و تجارت
با توجه به چالش‌های موجود و آسیب‌شناسی صورت گرفته از فرایند صدور کارت، ضروری است کلیه مراحل صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی به وزارت صنعت، معدن و تجارت سپرده شود. این فرایندها باید به صورت سیستمی و هوشمند جهت جلوگیری از بروز رانت و اعمال سلیقه شخصی براساس استعمال از مراجع ذی‌ربط و مطابق با شاخص‌های سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری و پاسخگویی کامل وزارت صنعت، معدن و تجارت در قبال تمام تخلفات صورت گرفته در زمینه صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی انجام پذیرد. در این میان نقش اتاق بازرگانی ایران می‌تواند به جمع‌آوری مدارک جهت ارسال به وزارت صنعت، معدن و تجارت و ارتقای دانش و تخصص افراد در حوزه بازرگانی خارجی تغییر یابد.

– لزوم اعمال سقف فعالیت تجارت خارجی (اعم از واردات و صادرات) براساس رتبه اعتباری بازرگان
در حال حاضر هر شخصی پس از اخذ کارت بازرگانی می‌تواند اقدام به امر تجارت خارجی نماید و از آنجا که سازمان امور مالیاتی موظف به اخذ مالیات آنها قبل از خوداظهاری نیست، محملی را برای متخلفان سودجو ایجاد می‌کند تا از پرداخت مالیات در موعد مقرر استنکاف ورزند؛ بنابراین برای جلوگیری از سوءاستفاده از خلأ موجود پیشنهاد می‌شود، وزارت صمت پس از پایش کارت‌های بازرگانی به صورت سیستمی، اقدام به رتبه‌بندی بازرگانان مطابق دستورالعمل شاخص‌های سامانه یکپارچه رتبه‌بندی اعتباری^۱ به استناد بند «ت» قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۳/۱۰/۰۳ نماید. شایان ذکر است شاخص‌های رتبه‌بندی اعتباری طبق دستورالعمل فوق (شامل سه دسته شاخص مسئولیت‌پذیری، وضعیت مالی و وضعیت کسب‌وکار) است که در حال حاضر اجرایی شده، ولی نیازمند تقویت و تکمیل است. بدین طریق می‌توان تا حد زیادی از فرار مالیاتی و ... جلوگیری نمود.

از سوی دیگر چنانچه تاجری در یک سال بنا به شرایط بازار توان تجاری بیش از سقف تعیین شده را داشته باشد، در صورت ارائه گواهی مبنی بر نداشتن بدهی گمرکی و سپردن تضمینی به میزان مالیات علی‌الرأس خود به‌عنوان ودیعه نزد این سازمان، سقف تعیین شده به میزان مبلغ وارداتی که بدهی گمرکی آن تسویه شده، مجدداً قابل استفاده است و این تضمین می‌تواند پس از گذشت سال مالیاتی و پرداخت مالیات، طی یک بازه زمانی ۱۵ تا ۳۰ روزه به شخص عودت شود.

همچنین برای شخصی که برای اولین بار به امر تجارت خارجی می‌پردازد می‌توان یک سقف منطقی را در نظر گرفت و چنانچه متقاضی واردات، تقاضای بیش از سقف مد نظر را داشت می‌توان با اخذ تضامین مکفی به وی اجازه تجارت بیش از سقف مورد نظر را داد. البته در حال حاضر براساس تبصره «۳» مصوبه هیئت وزیران^۲ سقف ارزشی واردات برای دریافت‌کنندگان کارت بازرگانی براساس رتبه‌بندی سامانه یکپارچه رتبه‌بندی تعیین می‌شود که در صورت عدم امکان رتبه‌بندی، این سقف در سال اول پانصد هزار (۵۰۰,۰۰۰) دلار تعیین شده و در زمان ثبت سفارش اعمال می‌شود.

– بررسی احراز صلاحیت‌های مندرج در آیین‌نامه مربوط به صدور کارت بازرگانی و حذف عامل

دخاله انسانی

فرایندها و سازوکارهای احراز صلاحیت‌های مندرج در آیین‌نامه مربوط به صدور کارت بازرگانی نیازمند بازنگری است. به‌عنوان مثال همانگونه که در متن گزارش نیز اشاره شد، عدم راستی‌آزمایی وجود خارجی آدرس اعلام شده توسط فرد متقاضی کارت بازرگانی یکی از چالش‌های این حوزه است. در شرایط فعلی عملکرد این قسمت از فرایند احراز صلاحیت فرد متقاضی کارت بازرگانی به‌صورت انسان‌افزار است. بدین

۱. نامه وزیر صنعت، معدن و تجارت به جمعی از وزرا با شماره ۶۰/۱۲۱۹۴۲ مورخ ۱۳۹۷/۰۵/۱۰ با موضوع دستورالعمل «سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری».

۲. تصویب‌نامه شماره ۱۳۰۷۲۲/ت/۵۵۷۴۲ مورخ ۱۳۹۷/۱۰/۰۴ هیئت وزیران با موضوع اصلاح ماده (۱۰) آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات.

نحو که به سند ارائه شده توسط متقاضی که وی در سامانه اسکن می‌کند اعتماد می‌شود. البته می‌توان به کارگیری سامانه ثبت اسناد و املاک کشور علی‌رغم وجود برخی مشکلات، تا حدود زیادی از تخلفات فعلی کارت بازرگانی کاست. چرا که در صورت بروز تخلف، مکانی وجود دارد که بتوان جهت احقاق حقوق دولت به فرد مراجعه نمود و درصد خطای آن بسیار کمتر از فرایند فعلی (عدم راستی‌آزمایی وجود خارجی آدرس اعلام شده توسط فرد متقاضی کارت بازرگانی) است. نکته قابل توجه اینکه به دلیل کمبود نیروی انسانی بررسی صحت و سقم آدرس‌های اعلام شده توسط متقاضیان به صورت بازدید میدانی وجود ندارد. لازم است موضوع ثبت املاک و اجاره‌نامه‌ها به صورت واقعی و به صورت سیستمی بررسی گردد. این اطلاعات باید در سامانه یکپارچه رتبه‌بندی با محوریت وزارت صنعت، معدن و تجارت مورد استفاده قرار گیرد.^۱

– هر فرد چه شخصیت حقیقی و چه شخصیت حقوقی تنها بتواند یک کارت بازرگانی داشته باشد و این کارت براساس کد ملی هر فرد صادر شود.

به عبارت دیگر یک فرد نتواند یکبار با شخصیت حقیقی و یکبار با شخصیت حقوقی کارت بازرگانی دریافت کند. چرا که مشاهدات حاکی از آن است که بسیاری از افراد بعد از اینکه کارت بازرگانی با شخصیت حقیقی‌شان شرایط لازم برای تمدید را نداشت به سراغ کارتی که با شخصیت حقوقی‌شان تعریف شده بود رجوع می‌کردند و بدین طریق می‌توان جلوی بسیاری از تخلفات را گرفت و چندین هزار کارت حذف خواهد شد.

– الزام وزارت صنعت، معدن و تجارت به تقویت سامانه یکپارچه رتبه‌بندی و رصد و پایش بازرگانان فعال و غیرفعال.

– ملزم نمودن دستگاه‌های مرتبط با صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی از جمله سازمان امور مالیاتی و تأمین اجتماعی و سازمان ثبت احوال کشور برای یکپارچه نمودن بانک اطلاعاتی بازرگانان کشور و الزام وزارت صنعت، معدن و تجارت در به اشتراک گذاشتن اطلاعات فوق به دستگاه‌های مرتبط با امر تجارت متناسب با نیازشان پس از بارگزاری در بانک اطلاعاتی بازرگانان.

ز) کاهش زمان و تعداد اسناد دریافتنی (تسهیل و تسریع) جهت دریافت کارت بازرگانی

۱. مطابق با نظر اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران طی نامه شماره ۱۰/۲/۱۶۹۵/ص مورخ ۱۳۹۹/۰۲/۱۲ رتبه‌بندی کارت‌ها باید توسط اتاق ایران با توجه به تجربه جهانی و مستند به قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ال ۱۳۷۲ و قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی کشور انجام پذیرد. البته در حال حاضر رتبه‌بندی فعلی بازرگانان بر اساس سامانه‌ای که در اتاق بازرگانی و توسط مرکز ملی رتبه‌بندی ایران طراحی شده، صورت می‌گیرد (بررسی مواد قانونی حاکی از آن است که این رتبه‌بندی توسط مرکز ملی رتبه‌بندی اتاق هیچ وجه قانونی ندارد) و ماحصل این رتبه‌بندی، کارت‌های بازرگانی با سه سطح زرین، سیمین و برنزین می‌باشد. از سوی دیگر مطابق با بند «ت» ماده (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۲ که نسبت به قانون صادرات و واردات سال ۱۳۷۲ مؤخر است، و ماده (۴) آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۵/۰۴/۰۶ مجلس شورای اسلامی، وزارت صنعت، معدن و تجارت موظف است رتبه‌بندی بازرگانان را جهت صدور، تمدید و ابطال کارت بازرگانی را از طریق سامانه یکپارچه رتبه‌بندی برای تجارت داخلی و خارجی، با هدف پیشگیری از بروز تخلفات و قاچاق کالا و ارز با همکاری اتاق بازرگانی ساماندهی نماید.

به منظور جلوگیری از رو آوردن اشخاص برای استفاده از کارت‌های بازرگانی یک‌سال مصرف و تسهیل محیط کسب‌وکار.

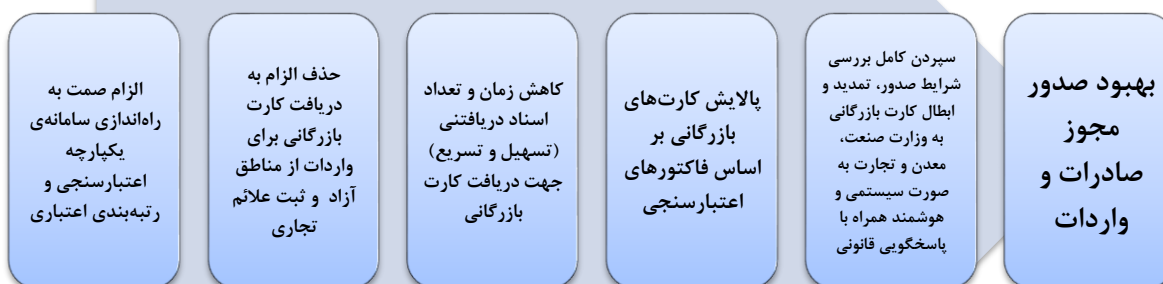
– حذف الزام دریافت کارت بازرگانی برای واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی

الزام به دریافت کارت بازرگانی برای واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی باعث افزایش متقاضیان اخذ کارت بازرگانی می‌شود و توجیه منطقی برای آن وجود ندارد. چرا که یک بار کارت بازرگانی توسط سازمان مناطق آزاد برای انجام واردات از خارج از کشور به مناطق آزاد صادر شده است و ضرورتی برای صدور مجدد کارت بازرگانی جهت واردات از مناطق آزاد به سرزمین اصلی وجود ندارد. چرا که در پروسه انتقال کالا از مناطق آزاد به سرزمین اصلی کلیه حقوق دولت ایفاد می‌گردد و لزومی به دریافت کارت بازرگانی وجود ندارد و این در واقع اضافه کردن یک سند زائد به رویه‌های انتقال کالا در محدوده جغرافیایی کشور است. بنابراین پیشنهاد می‌شود این الزام حذف گردد.

– حذف الزام به داشتن کارت بازرگانی برای ثبت علائم تجاری

در حال حاضر اگر شرکت یا مؤسسه‌ای در لوگوی تجاری خود حرف یا حروف انگلیسی داشته باشد، برای ثبت آن باید کارت بازرگانی داشته باشد در حالی که ممکن است هیچ‌گاه مبادرت به امر تجارت خارجی ننماید؛ درحالی‌که این مسئله باعث پیچیده شدن فضای کسب‌وکار و تنزل رتبه کشور در شاخص بهبود فضای کسب‌وکار به دلیل اضافه شدن یک مجوز زائد برای راه‌اندازی کسب‌وکار شد.

نمودار ۲. چارچوب کلی پیشنهادی برای بهبود صدور مجوز صادرات و واردات

منابع و مأخذ

۱. به نقل از سایت هیئت روابط اقتصادی خارجی ترکیه: <http://en.deik.org.tr>
۲. به نقل از www.globaltrade.net
۳. بند «الف» و تبصره «۲» ماده (۹) قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب پانزدهم اسفندماه ۱۳۶۹.
۴. حسن‌پور، محمدصادق. کارت بازرگانی شرایط صدور، آثار و الزامات آن، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، شهریورماه ۱۳۸۵.
۵. سایت اتاق بازرگانی و صنایع و معادن و کشاورزی ایران به آدرس: <http://www.iccima.ir>
۶. فتاحی، پرویز و الهام، اسماعیلی‌پور. سلسله گزارش‌های تحلیلی فرایندهای بخش صنعت، معدن و تجارت (کارت بازرگانی)، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، شهریورماه ۱۳۹۳.
۷. شفیع، افسانه. ارزیابی اثربخشی کارت بازرگانی و بررسی مکانیسم و بررسی تعیین صلاحیت دارندگان آن، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بی‌تا.
۸. ضیاءبیگدلی، صادق. گزارش بررسی مطالعات موجود راجع به کارت بازرگانی، طرح تدوین سند سیاست تجاری ایران، طرح تدوین سند سیاست تجاری ایران گزارش پشتیبان شماره ۸، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، مهرماه ۱۳۹۷.
۹. فتح‌اله، مهدی. ضرورت بازمهندسی ساختار کارت‌های بازرگانی، قابل دسترس در: <http://trindoc.itsr.ir/ProductResanehDetail.aspx?ID=4562>
۱۰. قانون اتاق بازرگانی ژاپن: www.jcc.or.jp
۱۱. قانون اصلاح قانون نحوه تأمین هزینه‌های اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۷/۰۶/۲۹.
۱۲. قانون اتاق بازرگانی و صنایع و معادن جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۹ و اصلاحیه ۱۳۷۳.
۱۳. قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲.
۱۴. کیایی، حقوق بازرگانی، تهران، بی‌تا، ۱۳۵۴.
۱۵. گزارش شماره B2210-38 معاونت پژوهش، برنامه‌ریزی و امور بین‌الملل سازمان امور مالیاتی کشور.
۱۶. گزارش معاونت نظارت و بازرسی وزارت صنعت، معدن و تجارت با عنوان «بررسی نحوه صدور و تمدید کارت بازرگانی طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۶».
۱۷. ماده (۱۸) آیین‌نامه اجرایی قانون تشویق صادرات و تولید مصوب ۱۳۳۴.
۱۸. ماده (۲) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۶۶/۰۴/۱۱ مجلس شورای اسلامی.
۱۹. ماده (۳) قانون مقررات صادرات و واردات مصوب ۱۳۷۲ مجلس شورای اسلامی.
۲۰. ماده (۱۸۶) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶/۱۲/۰۳ مجلس شورای اسلامی.
۲۱. ماده (۶) قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲/۱۰/۰۳ مجلس شورای اسلامی.
۲۲. ماده (۳۷۷) آیین‌نامه اجرایی قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۱/۰۱/۲۰ کمیسیون داریایی مجلس شورای ملی.
۲۳. ماده (۱۵) قانون چگونگی اداره مناطق آزاد تجاری - صنعتی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۲/۰۶/۰۷.
۲۴. ماده (۳۷) قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴/۰۴/۰۳.
۲۵. مقررات نظارت بر صادرات و واردات ترکیه، [www. World-digest.com](http://www.World-digest.com)
۲۶. نامه وزیر صنعت، معدن و تجارت به جمعی از وزرا با شماره ۶۰/۱۲۱۹۴۲ مورخ ۱۳۹۷/۰۵/۱۰ با موضوع

دستورالعمل «سامانه یکپارچه اعتبارسنجی و رتبه‌بندی اعتباری».

27. www.tax.gov.ir/
28. <http://epl.irica.ir/>
29. <http://irsherkat.ssaa.ir/>
30. Turkey's Trade Policy Review, WTO, 2016, at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s331_e.pdf, last visited: 06/29/2017.
31. <http://english.mofcom.gov.cn/aarticle/policyrelease/internationalpolicy/200703/20070304473373.html>
32. Russia's Trade Policy Review, WTO, 2016, at: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/s345_e.pdf, last visited: 06/29/2017.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۷۱۸۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: آسیب‌شناسی وضعیت صدور کارت بازرگانی و ارائه راهکارهای اصلاحی

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازرگانی)

تهیه و تدوین کنندگان: حسین هرورانی، امیراحمد ذوالفقاری

مدیر مطالعه: موسی شهبازی غیائی

ناظر علمی: صمد عزیزنژاد

اظهار نظر کنندگان: سیدمحمدرضا سیدنورانی، سیداحسان خاندوزی

واژه‌های کلیدی:

۱. کارت بازرگانی
۲. رتبه‌بندی
۳. وصول مالیات
۴. صادرات
۵. واردات

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۴/۱۰